

Näringspolitiskt program

© Landsorganisationen i Sverige 2021

Omslagsfoto: Lars Forsstedt

Grafisk form: LO

Produktion och tryck: Bantorget Grafiska AB, Stockholm 2021

ISBN 978-91-566-3510-6

LO 21.10 1 000

Innehåll

Förord	4
1. Inledning	5
2. Näringspolitik i vår tid	8
2.1 <i>Näringspolitik: i går, i dag och i framtiden</i>	8
2.2 <i>Näringsstrukturen förändras kontinuerligt</i>	10
2.3 <i>Den svenska modellen och näringspolitiken</i>	12
3. En ny omvärld – globalisering, polarisering och digitalisering	14
3.1 <i>Sverige i en globaliserad värld</i>	14
3.2 <i>Sverige i EU och EUs roll i världen</i>	15
3.3 <i>Polarisering och växande klyftor</i>	18
3.4 <i>Digitalisering och automatisering</i>	19
3.5 <i>Jobben tar inte slut</i>	21
3.6 <i>Vikande produktivitetsutveckling</i>	22
3.7 <i>Klimatomställningen</i>	24
4. En stabil ekonomisk politik	27
5. Investera i framtiden	29
5.1 <i>Transportinfrastruktur</i>	30
5.2 <i>Digital infrastruktur</i>	30
5.3 <i>Ökat bostadsbyggande och en ny social bostadspolitik</i>	31
5.4 <i>Hållbar energiförsörjning</i>	32
6. Arbetskraftsförsörjning, utbildning och arbetsmarknadspolitik	35
6.1 <i>Det reguljära utbildningssystemet</i>	35
6.2 <i>Matchning, arbetsmarknadsutbildning och system för omställning</i>	36
6.3 <i>Livslångt lärande och kompetensutveckling i arbetslivet</i>	37
6.4 <i>Använd kriser klokt</i>	38
7. Ett Sverige i framkant – FoU och Innovationer	41
7.1 <i>Investeringar i forskning och utveckling</i>	41
7.2 <i>Innovationsråd och samverkansprogram</i>	42
8. Effektiva myndigheter och institutioner	45
9. Företagens kapitalförsörjning och exportmöjligheter	47
10. Statens ägarroll och offentliga upphandlingar	50
10.1 <i>Statens ägarroll</i>	50
10.2 <i>Offentliga upphandlingar för innovationer och tillväxt</i>	51
11. Regional utveckling – hela landet ska leva väl	54

Förord

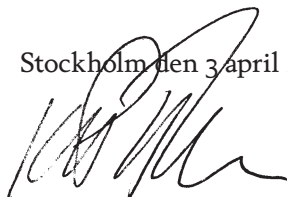
VÅRT LAND STÅR INFÖR stora utmaningar. En del känner vi sedan förut, andra är nya och en del är ännu okända. Vi vet att den allt snabbare tekniska utvecklingen, internationaliseringen och inte minst den nödvändiga klimatomställningen kommer att förändra arbets- och produktionsvillkoren i alla sektorer av samhället.

Men en sak gäller fortfarande: I Sverige ska vi ha en politik som säkrar jobb och tillväxt i hela landet. Här kommer näringspolitiken in. Den ska inte bara bidra till ett växande välstånd och framväxten av nya jobb. Den ska också stärka förutsättningarna för det goda arbetet, för bra jobb till bra villkor och med hög produktivitet. Så kan vi bidra till att motverka växande klyftor och polarisering på arbetsmarknaden.

I vårt nya näringspolitiska program berättar vi hur vi ser på arbetsmarknadens parter och politikens uppdrag när det gäller att trygga ett sådant näringsklimat i Sverige. För vi vet ju att det går. Det handlar om facklig och politisk vilja. Vi har aldrig varit rikare än vi är i dag och aldrig haft så stora möjligheter att bygga för framtiden. Den styrkan ska vi använda till att utveckla en näringspolitik som stärker den svenska modellen.

Det här programmet har färdigställts under hösten 2019. Programmet kan komma att revideras under kongressperioden, inte minst till följd av den ekonomiska kris i kölvattnet av pandemin som drar över världen i skrivande stund.

Stockholm den 3 april 2020

Karl-Petter Thorwaldsson
LOs ordförande

1. Inledning

FACKFÖRENINGENS NÄRINGSPOLITISKA ENGAGEMANG har samma utgångspunkt som allt fackligt arbete – att hävda medlemmarnas intresse när det gäller bra jobb, löner och anställningsvillkor. Utöver att LO-förbunden företräder sina medlemmars intressen gentemot arbetsgivarna utgör den fackliga organiseringen en bas för att också påverka politiken och samhället. Som konstruktiv part, med en öppenhet för samarbete, samråd och samverkan med andra parter i samhället, medverkar fackföreningarna också till näringslivets utveckling och för att driva på för näringspolitiska insatser, en starkare ekonomi och för samhället viktiga och avgörande investeringar. Svensk fackföreningsrörelse är en central aktör för att bejaka och driva på den tekniska utvecklingen och för att effektivisera produktionsprocesser, skapa högre produktivitet och bättre arbetsorganisation.

Ur ett näringspolitiskt perspektiv är sysselsättning, ökad produktivitet och rättvisa löner därför centrala mål för den svenska fackföreningsrörelsen. LO ser ökad tillväxt och ökad produktivitet som grundbultar för att klara sysselsättningen, välståndet och välfärden i framtiden. Men detta förutsätter ett näringslivsklimat som bejakar kontinuerlig kompetensutveckling och strukturomvandling, globalisering och ny teknik.

Arbetslagarnas rätt till arbete, bra arbetsvillkor samt jämlika livsförutsättningar skapar en grund för att vi som arbetstagare och medborgare ska kunna leva ett gott liv och förverkliga våra livsmål. LOs utgångspunkt är att alla arbetstagare – oavsett var i Sverige de arbetar – ska dra fördel av digitaliseringen och strukturomvandlingen. Därför är kompetensförsörjningen en viktig tillväxtfaktor och en central pelare i en framgångsrik näringspolitik. I en dynamisk ekonomi, som den svenska, växer nya branscher och företag fram samtidigt som andra förändras eller försvinner. Globaliseringen, snabba omvärlds- och strukturförändringar, påverkar hela näringslivet; företag, branscher och olika sektorer, och därmed hela arbetsmarknaden med hög hastighet.

Svensk ekonomi har en stor bredd och styrka genom rika naturtillgångar som skog och malm, en konkurrenskraftig bas-, tillverknings- och förädlingsindustri, en innovativ livsmedelsproduktion. Vi har också en effektiv tjänstesektor, ligger väl till inom tele- och informationsteknik och har en stor och expanderande besöksindustri. Men hittillsvarande framgångar är i sig ingen garanti inför framtiden. Ska Sverige fortsatt klara en hög sysselsättning, ha konkurrenskraftiga företag inom såväl dess varuproducerande som tjänsteproducerande sektorer liksom en stark offentlig sektor, krävs aktiva insatser inom en rad områden. Den framtida näringspolitiken behöver därför ta sin utgångspunkt i det ömsesidiga sambandet mellan olika sektorer, privat och offentligt, industri och tjänster, informations- och råvarusektorn. Tillväxt och produktivitet uppstår inte i ett vakuum, ingen verksamhet är en ö.

Sverige behöver fler företag som startas, växer och anställer. Näringspolitiken ska syfta till att öka Sveriges välstånd genom fler arbetstillfällen och en växande produktivitet. Målet är bättre levnadsvillkor för alla, där svensk ekonomi ligger i framkant av utvecklingen samtidigt som omvandling genomförs

så att alla medborgare kan se med tillförsikt på framtiden. Denna målsättning är särskilt motiverad i vår tid av nya sociala och politiska spänningar och konflikter, med växande materiella och sociala klyftor. För detta krävs en facklig och politisk opinionsbildning, mobilisering och påverkansarbete.

Den näringspolitiska verktygslådan behöver därför en bred uppsättning av politiska och fackliga instrument. Det är också utgångspunkten för detta näringspolitiska program som lyfter näringspolitikens roll i ett historiskt perspektiv, dess utmaningar i dag och i framtiden.

- Dagens näringspolitik behöver formuleras utifrån den globala ekonomins politiska och ekonomiska förutsättningar. Särskild vikt behöver läggas vid EUs roll och framtida utveckling.
- Växande klyftor och ökad ojämlikhet behöver påverka näringspolitikens målsättningar och politikens utformning.
- Näringspolitiken behöver också hantera digitaliseringen och den fjärde industriella revolutionen innebär stora omställningar och förändringar i såväl arbetslivet som i konsumtions-, distributions- och produktionsprocesserna.
- Vår generation och kommande generationer måste ställa om samhället, ekonomin, konsumtionen och produktionen till klimatneutralitet. Det är en politisk uppgift som också har betydande näringspolitiska dimensioner.
- En stabil ekonomisk politik utan stora kriser och chocker är grunden för ett växande näringsliv.
- Det finns stora och avgörande behov av att investera i vägar, järnvägar och transporter, i digital infrastruktur, hållbar energiförsörjning och bostadsförsörjning. Dessa investeringar är viktiga för att stärka det svenska näringslivets konkurrenskraft.
- Företagens arbetskrafts- och kompetensförsörjning behöver säkras. Framtidens konkurrens- och utvecklingsmöjligheter är i hög grad kopplade till kompetensutveckling och kontinuerligt livslångt lärande.
- Det finns stora och nödvändiga behov av att investera i vård, skola och omsorg. En fungerande välfärd är en viktig grundförutsättning för ett gott näringslivsklimat.
- Åtgärder behövs för att trygga företagens kapitalförsörjning och fler insatser behövs för att underlätta företagens möjligheter att exportera.
- Forsknings- och innovationspolitiken kan bidra ytterligare till att nya produkter och tjänster utvecklas och att svensk produktion blir del av nya framväxande värdekedjor.

- Effektiva myndigheter och institutioner har stor betydelse för att på ett effektivt sätt möjliggöra ekonomisk aktivitet och upprätthålla en sund konkurrens. Sveriges goda tradition på det här området behöver värnas och utvecklas.
- Den offentliga sektorn påverkar näringslivets utveckling, inte bara genom att reglera marknaden, utan även som ägare av delar av näringslivet och som beställare och kund till detsamma. Genom att utveckla dessa roller kan den offentliga bidra till produktivitetens utveckling och konkurrenskraft i det svenska näringslivet.
- Näringspolitikens roll för att främja ekonomisk utveckling och sysselsättning i hela landet är en central uppgift – inte minst mot bakgrund av de ökade regionala spänningarna som uppstått som en följd av urbaniseringen och globaliseringen.

2. Näringspolitik i vår tid

NÄRINGSPOLITIKEN SYFTAR TILL att Sverige ska utvecklas ekonomiskt och upprätthålla en hög tillväxtnivå och ökad sysselsättning. En målsättning för näringspolitiken är alltså att bidra till att det skapas bra och hållbara arbetstillfällen i sektorer med relativt god produktivitet och bra villkor. Så bidrar näringspolitiken till att uppnå målet om arbete åt alla och till att minska inkomstklyftorna i samhället samtidigt som förutsättningar ges för att utveckla välfärden.

Ibland tenderar näringspolitiken att reduceras till vissa frågor som relaterar till företagens direkta verksamhet. LO menar att detta är ett alltför snävt synsätt. En modern näringspolitik tillämpar ett bredare synsätt där samtliga frågor som är av vikt för näringslivets tillväxtmöjligheter inkluderas, oavsett hur de sorteras i riksdagens utskott eller andra sammanhang. Arbetsmarknads- och utbildningsfrågor, infrastrukturfrågor, energifrågor med flera är avgörande för företagens tillväxtmöjligheter.

Ett sätt att se på näringspolitiken är att dela upp den i horisontella eller vertikala åtgärder. Horisontella åtgärder är sådana som försöker gynna konkurrenskraften hos näringslivet som helhet. Det kan inkludera infrastrukturinvesteringar, utbildningssatsningar eller andra åtgärder som gynnar näringslivsklimatet i stort. Vertikala åtgärder är det som folk kanske traditionellt tänker på när de hör begreppet näringspolitik. Dessa åtgärder syftar till att gynna enskilda sektorer, eller till och med ett enskilt bolag inom en sektor genom exempelvis särskilda investeringsbidrag, skyddstulor eller branschprogram.

Ett framgångsrikt näringsliv som klarar strukturomvandling är såväl ett samhälls- som ett arbetstagarintresse. Teknisk utveckling, säkrare arbetsmiljöer och ökad produktivitet är nycklar till en mer hållbar ekonomisk utveckling. Om näringslivet inte förmår ställa om består gamla, ineffektiva, skadliga och miljövänliga tekniker och produktionssystem. En högst tidsaktuell och central framtidsfråga för näringslivet handlar om förmågan att klara miljö- och klimatomställning. Sett till näringslivsstrukturen har Sverige såväl en stor bredd, en industri i framkant, en högt utvecklad tjänstesektor och en stark offentlig sektor. Den värdekedja – från råvaror som malm och skog, till högt utvecklad tillverknings- och förädlingsindustri – som Sverige har är en förklaring till den gynnsamma ekonomiska utvecklingen det senaste seklet.

2.1 Näringspolitik: i går, i dag och i framtiden

Relationen mellan staten och näringslivet är komplex. Den första industriella revolutionen präglades i hög grad av fri konkurrens med begränsad statlig inblandning. Då bestod statens roll bland annat i att ta bort skrämsliga restriktioner för näringar samt att minska på tullar. Under 1800-talets andra hälft var näringsfrihetens införande, folkskolan och statens del i utbyggnaden av järnvägen viktiga inslag i näringslivsutvecklingen. Men det offentliga hade en undanskymd roll i sociala frågor vilket medförde stora klyftor och exploatering av arbetare.

Under perioden efter den andra industriella revolutionen kom dock staten att spela en större roll, offentliga monopol och verksamheter skapades och etablerades. Med Saltsjöbadsavtalet 1938 banades väg för en samförståndsanda på den svenska arbetsmarknaden och i samhället, vilket la grunden för de korporativistiska strukturer som framförallt präglade efterkrigstiden. Järnvägen blev ett statligt monopol. Finansmarknaderna kontrollerades på nationell nivå. Och statliga bolag byggdes upp, även om dess andel av ekonomin i Sverige var jämförelsevis liten. Den här förändringen och det politiska och ideologiska skiftet ska ses mot bakgrund av 1930-talskrisen och kriget. I den anda av samförstånd som utvecklats fick staten en större roll, vilket ledde till framväxten av välfärdssystem och en ekonomisk politik som syftade till att motverka ekonomiska kriser. Staten tilldelades en mer aktiv roll även för näringslivets utveckling, med en nationell inramning.

Det är också under denna period som en stor del av dagens svenska stora företag växte fram. Som kund och samarbetspartner var staten avgörande för bolag som exempelvis LM Ericsson (Televerket), Asea (Vattenfall och SJ), SAAB (Försvarsmakten), SSAB (LKAB). Genom statliga kvalificerade beställare och kravställare har politiken drivit på den tekniska utvecklingen. Internationellt poängteras ofta att många stora innovationer, som exempelvis internet eller GPS-tekniken, är resultatet av offentlig-privata samarbeten. Ofta inom försvarsindustrin och under omständigheter som skiljer sig mycket från en fri marknad. Statligt stöd är inte alltid framgångsrikt. Men det är omöjligt att förneka att staten historiskt har spelat en central roll för många viktiga innovationer och företag, i Sverige och i världen.

Över tid har synen på det offentligas betydelse för ekonomisk tillväxt i allmänhet och ett växande näringsliv i synnerhet förändrats och pendlat mellan olika förhållningssätt. I Sverige skedde efterhand ett skifte baserat på en kritik mot statens roll i ekonomin och korporativa samarbetsformer mellan staten, facket och arbetsgivarna. Detta sammanföll också med det anglosaxiska nyliberala politiska skiftet. Marknaden betraktades i allt högre grad som ett självreglerande system. Tron på statens betydelse för ekonomin och näringslivet minskade. I stället såg vi en våg av avregleringar och privatiseringar som lämnade mer utrymme för marknadernas självständiga spel. Globaliseringen och EU-projektet minskade också sammantaget handlingsutrymmet för vissa typer av näringspolitik på nationell nivå.

Efter 2008 års finanskris och den efterföljande krisen i EU ställs återigen frågan om vilken roll näringspolitiken och staten kan och bör ha. Det handlar såväl om vad EU ytterligare kan bidra med för att främja näringslivsutvecklingen som hur en ny ansats kan utvecklas på nationell nivå. Initialt handlade diskussionen mest om vikten av den horisontella näringspolitiken, det vill säga det offentligas möjlighet att genom breda satsningar ge det privata näringslivet tillväxtförutsättningar, till exempel genom att investera i infrastruktur, utbildning och forskning. Varefter har dock behovet av marknadsregleringar, statlig kontroll för att säkerställa fungerande kapitalmarknader samt att motverka illojal konkurrens och social dumpning har givits mer plats. Därtill, kanske framförallt påverkat av Kinas och de amerikanska tech-jättarnas tilltagande roll i världen, har den europeiska näringspolitiska debatten blivit alltmer intresserad av mer riktade statliga åtgärder i syfte

att driva fram europeiska företag som kan vara globala aktörer ("European Champions"), eller på andra sätt försvara europeiska företagsintressen.

Över tid har näringslivet också blivit mer strukturellt komplicerat. Tidigare uppdelningar mellan olika branscher, som tjänstesektorn och den varuproducerande delen av ekonomin, har avtagit i betydelse när värdekedjorna blivit mer komplexa; de går tvärs över sektorer och länder. Olika företag har alltid varit beroende av varandra, men i takt med att många företag renodlade sin verksamhet och i högre grad lade ut både insatsvaror och relaterad tjänsteproduktionen (lokalvård, marknadsföring, redovisning etc.) på underleverantörer har beroendet ökat. Näringspolitiken bör ta hänsyn till denna utveckling.

Sammantaget framträder i dag en mer nyanserad bild av den näringspolitiska diskussionen, där 1980-talets nyliberala nattvaktarideal förvisso avfärdats, men där efterkrigstidens mest interventionsoptimistiska hållning heller inte återkommit. Det möjliggör en bred diskussion om hur näringspolitiken bör se ut i den fjärde industriella revolutionen vi nu genomgår.

2.2 Näringsstrukturen förändras kontinuerligt

När industrialiseringsprocessen tog fart i Sverige, från mitten av 1800-talet, arbetade den överväldigande delen av landets befolkning inom jordbrukssektorn. Den dominerade både i termer av sysselsättning och som andel av BNP. Med industrialiseringen ökade dock industrins betydelse snabbt och kom successivt att överta jord- och skogsbrukets dominerande roll, som andel av BNP och i sysselsättning. En höjdpunkt, räknat till andel av befolkningen som arbetade inom industrin, inträffade under 1960-talet. Sedan dess har industrins sysselsättningsandel minskat men dess bidrag till BNP är fortsatt högt, vilket spelar stor roll för vår ekonomi och välfärd liksom vår bytes- och handelsbalans. Därför är industrins konkurrenskraft fortsatt viktig för den svenska ekonomin och av central betydelse för näringspolitiken. Sverige har en i jämförelse med andra länder relativt stor industrisektor. Detta är en stor fördel. Erfarenheten från länder med svagare industriproduktion pekar på att dessa länder är mer utsatta vid ekonomiska kriser och har färre välavlönade arbeten högre upp i värdekedjan.

En stor förändring sedan slutet av 1960-talet har varit tjänstesektorns starka tillväxt. Denna globala trend har inneburit att tjänstesektorn med alla dess undersektorer förändrat näringsstrukturen i världens kapitalistiska länder. I dag står tjänstesektorn för en allt större del av sysselsättningen i de flesta av de rikare länderna.

Den ekonomiska och tekniska utvecklingen, och en förändrad efterfrågan i takt med välfärdsutvecklingen i Sverige har lett till att tjänstesektorn i dag har fått en ökad betydelse, såväl i termer av BNP som sysselsättning. Tjänstesektorn har växt utifrån nya krav och efterfrågemönster, som exempelvis nya konsumtions- och resvanor, och en ökad turism. Den offentliga sektorn har, som resultat av fackliga och politiska krav som ställts på ett gemensamt samhällsbygge och en jämlik välfärd, byggts ut.

Det finns en betydande skillnad mellan tjänster som riktas till konsumenter och tjänster av social karaktär, som i Sverige i huvudsak definierats som en del av välfärdsåtgärderna. I vissa länder har lägre skatter bidragit till en ökning av

den privata tjänstesektorn som ofta kännetecknas av lågt löneläge och sämre arbetsvillkor. I Sverige, liksom i andra nordiska länder, har vi tidigare haft en annan politisk strategi där höga skatter finansierar en hög sysselsättning i offentlig tjänstesektor. Det har varit en styrka. Vi har i motsats till många andra länder kunnat bygga upp offentligt finansierade jobb inom till exempel barnomsorg, vård och utbildning som får ekonomin och arbetslivet att fungera. Samtidigt har jobb med sämre löner och villkor kunnat trängas undan inom den privata tjänstesektorn. Tjänstesektorns utveckling påverkas alltså av politiska val, både vad gäller dess struktur och storlek; mellan att stimulera en privat tjänstesektor eller en offentligt skattefinansierad tjänstesektor.

Politiska vägval skapar inte bara olika näringsstrukturer utan också olika samhällsmodeller. Under senare tid har politikens inriktning i Sverige skiftat. Genom kraftiga skattesänkningar och subventioner tenderar politiken nu att bidra till en växande privat tjänstesektor, där tjänstekonsumtionen riktar mer till de med högre inkomster och stora förmögenheter. Den privata tjänstesektorn stimuleras genom skattepolitiken både från konsumtions- och produktionssidan, på bekostnad av de skattefinansierade tjänstesektorerna. För att undvika denna politiskt styrda förändring av näringsstrukturen inom tjänstesektorn är det viktigt att säkra en god finansiering av den offentliga sektorn och att förslag om att subventionera privat tjänstesektor avvisas.

En annan problematisk utveckling är den politik inom offentlig sektor som ger privata företag fri rätt att etablera sig och verka med offentlig finansiering. Det har medfört att en ny privat näringsstruktur växt sig allt starkare och medfört nya problem. Detta leder till begränsad kostnadskontroll, ökad ojämlikhet i service till medborgarna, att medel som borde gå till verksamhet istället delas ut som vinst samt andra missförhållanden på ett sätt som inte verkar vägas upp av eventuella fördelar i form av produktivitet eller innovationskraft. I slutändan kan utvecklingen leda till minskad betalningsvilja för skattefinansierad verksamhet och att privat delfinansiering växer sig allt starkare. När den offentliga sektorn öppnade för fler entreprenörer trodde många att det skulle bli många små aktörer, kanske också framför allt ickevinstdrivande och kooperativa företag. Det har blivit precis tvärtom. Vi har fått framför allt större privata koncerner som med starka kapitalintressen i ryggen tenderar att öka sin kontroll över denna skattefinansierade sektor och som effektivt lobbyar för sina intressen gentemot de folkvalda politikerna. I vissa privata välfärdsverksamheter finns också problem med ren brottslighet och utbrett fusk. Att begränsa privata vinstdrivande företags möjlighet att verka inom skattefinansierad verksamhet är därför ett viktigt näringspolitiskt val för att säkra tillväxt och produktivitet.

Industrin, den offentliga- och den privata tjänstesektorn är beroende av varandra. Det finns inga vattentäta skott mellan de olika delarna av ekonomin och arbetsmarknaden. De genererar efterfrågan i sina respektive sektorer. Vårdkedjor, service, kultur, handel och transporter möjliggörs genom industriellt framställda produkter, och är i sin tur avgörande för att industrierna kan utvecklas. Detta blir inte minst tydligt i de delar av landet som präglas av avfolkning. Näringspolitiken bör särskilt uppmärksamma detta nära samband mellan tjänstesektorn och industrisektorn, och mellan den privata och den offentliga sektorn.

2.3 Den svenska modellen och näringspolitiken

Näringspolitiken ska underlätta och understödja den kontinuerliga strukturomvandlingen i ekonomin. Därigenom får vi mer produktiva näringar som ger utrymme för att förbättra löner och arbetsvillkor, samtidigt som Sveriges konkurrenskraft stärks. Att vi ligger i framkant med utveckling av nya tekniker, nya produkter, effektivare produktion och organisation är viktiga mål för näringspolitiken.

Att bejaka strukturomvandling är ett fundament i den svenska modellen. Den solidariska lönepolitiken innebär att företag eller branscher med låg lönsamhet och produktivitet inte hålls vid liv samtidigt som en aktiv arbetsmarknadspolitik, en allmän generell välfärd och bra inkomstrygghet, ska leda till att arbetslösa får nya jobb. Även om strukturomvandlingen stärker Sverige skapar den under tid både vinnare och förlorare, när vissa branscher växer och andra fasas ut. Att arbetstagare kan känna sig trygga i dessa omställningsprocesser är en viktig förutsättning för att Sveriges öppenhet och omställningstakt ska behålla sin legitimitet.

Enligt nyliberala ekonomiska teorier är höga skatter och en ambitiös välfärdsstat negativ för tillväxten, men i själva verket är samhällen med stora ekonomiska klyftor mindre innovativa och effektiva än mer jämlika samhällen. Inte minst har länder med en stor andel så kallade låglönejobb, eller, som det heter i den svenska debatten, ”enkla jobb”, sämre ekonomisk utveckling. Att se till att utbildningen är bra för alla och att motverka en låglönesektor är i själva verket bra för tillväxten och för näringslivet i dess helhet, vilket visas av de nordiska ländernas goda ekonomiska utveckling – inte trots, utan på grund av sina stora välfärdsambitioner.

Den offentliga sektorn bidrar med samhällsnyttig välfärdsservice som får ekonomin och arbetslivet att fungera. Trygghet och förmåga till omställning och utveckling hänger samman. Länder utan offentlig barnomsorg präglas av lågt barnafödande, lägre kvinnligt arbetskraftsdeltagande med en avtagande ekonomisk utveckling och lägre tillväxt som följd. Välfärden innebär att vi som arbetstagare och medborgare kan färdas väl genom livet. Välfärden bidrar också till näringslivets och ekonomins utveckling. Därför är välfärdspolitik en viktig grundförutsättning för ett gott näringslivsklimat.

Välutbildade och yrkeskunniga löntagare som ges inflytande och ansvar för arbetets organisation och produktion har drivit på teknikutvecklingen och stärkt vår konkurrenskraft. Tillit och förtroende, samverkan och medbestämmande har varit mer produktivt än mer auktoritära samhällsmodeller. Små löneskillnader och relativt sett lite hierarkier har skapat mer effektiva arbetsorganisationer som befrämjar samarbete mellan anställda och företagsledning. De olika formerna för partssamverkan är en viktig faktor som skapar förutsättningar för innovationer på arbetsplatserna och i produktionsprocesserna.

Vi ska vara mer rädda för gammal teknik än ny teknik. Den nya tekniken höjer i allmänhet arbetskraftens produktivitet och gör arbetsuppgifterna mer kvalificerade. Det finns dock exempel på det motsatta där nya processer styckar upp arbetsuppgifter och gör arbetet mer utarmat eller på andra sätt begränsar arbetstagarnas möjligheter att använda sitt yrkeskunnande och ha inflytande över sina arbetsuppgifter. Fackföreningsrörelsens erfarenheter

är att införandet av ny teknik i produktionen ger störst nytta när den sker i samverkan med de som arbetar i verksamheten och när investeringarna i de anställdas kompetens och kunnande står i proportion till investeringarna i den nya tekniken.

Den svenska partsmodellen på arbetsmarknaden har visat sig vara särskilt betydelsefull för att främja näringslivets utveckling och ge förutsägbara villkor. Sverige har mycket få konflikt dagar i form av strejker och lockouter. Det är en kostnad som svenska företag inte behöver lägga in i sina kostnads kalkyler. Samverkan och förhandlingar ute på arbetsplatserna innebär också att många frågor kan lösas genom samarbete och överenskommelser istället för genom juridiska strider och långvariga tvister. Parterna har också tillsammans skapat en rad institutioner för trygghet och omställning som är betydelsefulla för arbetsmarknadens funktionssätt.

Den svenska modellen innebär alltså en konkurrensfördel för svenska företag och för svensk ekonomi. Men modellen är satt under tryck. Subventioner av lågkvalificerade arbeten, en allt sämre omställningsförsäkring, krympande resurser till arbetsmarknadsutbildning och insatser för arbetslösa liksom en oreglerad arbetskraftsinvandring är några exempel på avsteg från modellen som missgynnar Sveriges förmåga till strukturomvandling.

LO anser

- Den ekonomiska politiken i form av hög och stabil efterfrågan, förutsägbar inflation och goda statsfinanser är grunden för ett gott näringslivsklimat. Det finanspolitiska ramverket behöver revideras för att vi ska kunna nå full sysselsättning och öka den ekonomiska tillväxten. En förutsägbar regleringsmiljö, stabila, likformiga och långsiktigt hållbara regler underlättar för företag och investeringar.
- Näringspolitiken har förändrats över tid på grund av politiska skiften och förändringar i omvärlden. Näringspolitik kan både handla om breda (horisontella) åtgärder för att stärka ekonomins övergripande konkurrenskraft, men också om riktade (vertikala) åtgärder för att på ett mer direkt sätt stärka enskilda branscher, kluster eller innovationer. Från att ha haft en svagare roll är det bra att den aktiva näringspolitiken nu uppvärderats.
- I den svenska välfärds- och arbetsmarknadsmodellen har Sverige en god grund för strukturomvandling och ekonomiska utveckling. Trygga arbetstagare blir mer delaktiga i företagets utveckling och bejaktar omvandlingen. Välfärden möjliggör företagets arbetskraftsförsörjning.
- Det finns ett ömsesidigt beroende mellan industrin, tjänstesektorn och den offentliga sektorn. På många sätt är de integrerade. Länder med svagare offentlig service och välfärd har sämre ekonomisk utveckling. Välfärden bidrar till att vi kan färdas väl genom livet men är också en viktig beståndsdel i ett gott näringslivsklimat.

3. En ny omvärld – globalisering, polarisering och digitalisering

VÄRLDEN FÖRÄNDRAS. Nya förutsättningar ställer Sverige och svensk fackför- eningsrörelse inför nya utmaningar som har betydelse för och påverkar den svenska ekonomin, arbetsmarknaden och näringslivet, och sätter ramarna för vår tids näringspolitik.

3.1 Sverige i en globaliserad värld

Världsekonomin länder och företag har blivit alltmer sammanflätade. Sedan murens fall 1989 har det marknadsekonomiska systemet spritts och fördjupats på global nivå. Nya marknader har öppnats och ekonomier utvecklats. Ytterligare ett par tre miljarder människor är i dag en del av den globala ekonomin. I såväl rika som fattiga länder har utvecklingen lett till ökat välstånd och många fördelar men utvecklingen har också baksidor.

Enligt nyklassisk nationalekonomi kommer den ekonomiska utvecklingen att leda till att välståndet sprids till allt fler, och att de fattiga länderna hinner ikapp de rika. Utjämningsprocessen antas komma till stånd så väl inom länder som i hela världsekonomin. Delar av detta har slagit in. Ojämlikheten mellan länder har minskat då tillväxten varit stark i flera av de framväxande ekonomierna, som exempelvis Kina eller gamla Östeuropa. Detta har lett till en enorm ekonomisk utveckling som lyft många miljoner människor ur fattigdom. Samtidigt har inkomstklyftorna inom länderna vuxit. Ett ökat strukturomvandlingstryck har höjt produktiviteten men också ställt höga krav på ländernas förmåga att värna arbetarna i drabbade sektorer på ett sätt som få klarat att möta. Över tid har globaliseringen lett till att makt förskjutits från nationalstaterna och fackliga organisationer till näringslivet i allmänhet, och multinationella företag i synnerhet. Öppenheten gynnar det rörliga kapitalet mer än den mindre rörliga arbetskraften, och skiftar på så sätt maktbalansen. Lönerns andel av förädlingsvärdet har minskat globalt över tid.

Sverige har en stor utrikeshandel med en omfattande import och export. En lång tradition av öppenhet mot omvärlden har tjänat vår ekonomi och vårt samhälle väl. Under senare decennier har tjänsteexporten ökat snabbt och turismen betyder i dag alltmer för Sveriges ekonomi.

Den svenska arbetarrörelsens positiva hållning till öppenhet och handel är till stor del en följd av realiteten att vi bor i ett litet land i Europas utkant. Istället för att fjärma oss från världen och skydda specifika företag och sektorer från internationell konkurrens har vi försökt att dra fördelar av globaliseringens omvandlingstryck för att ligga långt fram i den tekniska och kunskapsmässiga fronten. Gamla jobb slås ut samtidigt som nya mer konkurrenskraftiga verksamheter tillkommer. Denna strategi framstår i stora drag som framgångsrik och i förhållande till vår storlek har vi skapat ett stort antal framgångsrika multinationella företag.

Utbytet mellan världens ekonomier och nationer fortsätter att öka och skapar nya globala produktionsmönster. Det har lett till att produktionsprocesserna blivit mer vertikalt specialiserade. Svenska insatsvaror som exporteras blir i nästa steg export till ett annat land med högre värde, och

slutar som konsumtion i ett tredje. Principen att producera en vara från ax till limpa har till stora delar övergivits. Svenska företag är alltmer en del av dessa globala värdekedjor. Det gäller både för de stora företagen och för många medelstora och små företag. Kärnproduktionen finns inte längre bara på en plats. Det blir därmed svårare att säga vad som är ett svenskt eller amerikanskt bolag, eller att exempelvis identifiera vinnare och förlorare på nya tullar och handelskrig.

Globaliseringen innebär ökade tillväxtmöjligheter för svenska företag och svensk varu- och tjänsteproduktion men den förändrar också den politiska spelplanen och ställer höga krav på Sveriges möjligheter att värna arbetarna i en ekonomi med högt omvandlingstryck.

Dessa utmaningar behöver hanteras politiskt, men också genom fackliga strategier.

3.2 Sverige i EU och EUs roll i världen

Sverige har varit medlem i den Europeiska unionen i snart ett kvartssekel – och Europa är vår viktigaste marknad. Den inre marknaden har drivit på integrationen av EUs 28 (27) medlemsländer. Därtill kan också EES-länderna; Norge, Island och Liechtenstein, räknas in även om de inte är en del av tullunionen. Mellan dessa länder är varor, tjänster, personer och kapital fria att röra sig utan hinder av tullar, avgifter, diskriminering eller nationella krav. Det har också minskat administrationen och gjort handeln mer smärtfri, inte minst genom upprättandet av gemensamma standarder och regler för säkerhet och miljö, med mera. Den inre marknaden består i dag av 500 miljoner medborgare och är världens största ekonomiska samarbetsområde.

Samtidigt har EU-medlemskapet inneburit en utmaning för den svenska arbetsmarknadsmodellen, inte minst på grund av reglerna för utstationerade företag och utstationerad arbetskraft. Regelverket har förbättrats men det återstår fortfarande att se vilka effekter det kommer att ha i praktiken. Särskilt handlar det om pressen på löner och arbetsvillkor samt om risken för inskränkningar i den svenska partsmodellen och parternas autonomi. Det finns en grundläggande obalans i det europeiska samarbetet där marknadsprinciperna om fri rörlighet för varor och tjänster har övertrumpat frågan om de fackliga organisationernas ställning och arbetstagarnas villkor och löner.

Den ökade öppenheten tillsammans med harmoniseringen av regelverk har också påverkat näringspolitikens förutsättningar på nationell nivå. En mer öppen ekonomi har sämre utväxling från vissa typer av stimulanspolitik då "läckaget" till resten av unionen blir större. Exempelvis har en hög andel av de arbetstillfällena som vuxit fram till följd av RUT-avdraget fyllts av europeisk arbetskraftsinvandring trots att avdraget infördes med målsättningar om att minska arbetslösheten i Sverige. Statsstödsreglerna som ska främja en just konkurrens på den europeiska marknaden är långtgående och begränsar i praktiken den nationella politikens möjligheter att utveckla näringslivet eller agera inom områden vi traditionellt inte betraktat som en helt fri marknad. Till exempel har Sveriges låga energiskatt på el för industrins ifrågasatts och allmännyttans möjligheter att klara bostadsförsörjningen har försämrats till följd av statsstödsreglerna och vår tolkning av dessa. Den här typen av politiska inskränkningar kan vara motiverade om de

ökar svenska arbetstagares och företags möjligheter att konkurrera i andra länder. Detta förutsätter dock likvärdiga tolkningar av statsstödsreglerna i olika länder samt en strikt likabehandling av EU gentemot olika medlemsländer. Det finns dock skäl att misstänka problem i båda dessa avseenden.

Det finns också en risk att begränsningarna i näringspolitiken som EUs medlemsländer påtagit sig för att jämna ut villkoren på den europeiska marknaden, skadar näringslivets konkurrenskraft globalt. Flera påtalar riskerna att europeiska företag blir akterseglade av kinesiska jättar ”dopade” genom olika former av stöd från statsapparaten. Det är lätt att förstå en sådan argumentation men svårare att kvantifiera problemets omfattning. Motståndarna till detta synsätt argumenterar istället för att exponeringen mot internationell konkurrens tvingar våra egna företag att bli mer konkurrenskraftiga och effektiva. Avgörande för vilket synsätt som är det rätta är vilken tro man har på betydelsen av skalfördelar och nätverkseffekter för företags konkurrenskraft.

Den svenska utrikeshandelns andel (både varu- och tjänsteexport) av Sveriges BNP ligger på drygt 45 procent. Över tid har den svenska ekonomin blivit mer internationaliserad och integrerad i världsekonomin. Sveriges handel med EU har ökat sedan vi blev medlemmar. Inte minst har tjänstehandeln fått en allt större roll. Nästan var tredje jobb i Sverige är kopplat till vår utrikeshandel.

Men det finns också ett beroende åt andra hållet. Vi importerar mer, många nya produkter är importvaror. Exportföretagen är beroende av varuimport från andra länder. Många svenska företag producerar insatsvaror till företag i andra länder och vice versa. Vi har fler utländska företag i Sverige, inte minst från EU-länderna, som skapar jobb i Sverige.

Som en del i regleringen av den inre marknaden har EU tagit fram regelverk som rör exempelvis säkerhet och miljökrav. Detta är bra både för europeiska arbetare men också för att värna svenska företag från illojal konkurrens från företag som dumpar löner och villkor eller tar otillräcklig hänsyn till miljön i sin produktion. Det finns också bindande minimiregler vad gäller arbetarskydd och arbetstider. Sverige har gjort stora ansträngningar för att utveckla den sociala dimensionen. Under senare tid har utstationeringsdirektivet reviderats. Det är ett första steg.

Den sociala pelaren proklamerades av EUs medlemsländer och institutioner 2017. Sverige har också tagit initiativ till Global Deal. Sverige har varit drivande för att säkerställa en arbetsmarknad som skapar förutsättningar för bra löner och arbetsvillkor för arbetstagarna. Men också för en sund konkurrens i näringslivet inom den gränsöverskridande ekonomiska aktiviteten, som exempelvis genom att skärpa Cabotagereglerna för transporter inom stater av utländska aktörer. Mycket arbete återstår för att kunna tala om en rimlig balans mellan arbete och kapital på EU-nivå och globalt. En av de viktigaste uppgifterna handlar om att reglera villkoren för utstationerad arbetskraft så att konkurrens med dumpade löner och arbetsvillkor inte blir möjlig. Men det handlar också om frågor som rör etableringsrätt/företagsflytt och olika former skattekonkurrens för att dra till sig investeringar och etableringar. Grundhållningen måste vara att svenska kollektivavtal ska gälla för alla företag och jobb som utförs i Sverige.

Nästa steg bör vara att komplettera EUs fördrag med ett socialt protokoll

som garantera att de fackliga rättigheterna inte underordnas de ekonomiska friheterna. LO, TCO och Saco vill se en EU-fond för kapacitetsbyggande av parterna för att stärka den sociala dialogen i EU-länder med svag tradition och svaga parter för att stärka partsmodellen i Europa.

EUs betydelse för näringspolitiken är till största del indirekt. EU som institutionellt ramverk, som samarbete och som marknad skapar större möjligheter för näringslivet och sysselsättningen i de enskilda medlemsländerna och för EU som helhet. EU är därigenom en viktig drivkraft för ekonomisk utveckling och växtkraft, och främjar därigenom konkurrenskraften och innovationsförmågan i företagen. Men även den mer direkta näringspolitiken har ökat i betydelse. Den europeiska investeringsfonden (EIF) och den europeiska investeringsbanken (EIB) kan tillhandahålla långsiktiga lån till nya företag för strategiska och innovativa investeringar.

EUs stödformer och budget behöver genomlysas. Det gäller såväl regionalpolitiska stöd som det omfattande jordbruksstödet. Mer resurser behöver omfördelas till områden som är strategiskt viktigare för jobb och tillväxt i hela unionen, utan att unionens budget och medlemsländernas avgifter till denna behöver höjas. Givet de restriktioner EU lagt på den nationella näringspolitiken genom statsstödsreglerna får EU automatiskt en roll att fylla i delar av näringslivsutvecklingen. Ett exempel är de EU-medel som delfinansierat Northvolts batterifabrik i Skellefteå. Denna investering kan ha en strategisk betydelse för Europa samtidigt som den är så stor och riskabel att den sannolikt skulle ha svårt att finansieras enkom genom privat kapital. EUs fonder har också en viktig kompensatorisk roll, såsom den sociala fonden, fonden för regional utveckling och fonden för justering av globaliseringseffekter. Men stöden har i vissa fall snedvridit konkurrensen på ett sätt som inte framstår som rimligt. LO har varit kritisk mot fall där EU-medel finansierar omlokaliseringar av verksamheter inom unionen, liksom finns problem med de särskilda ekonomiska zonerna i unionen som undergräver en juste konkurrens på likvärdiga villkor.

USAs president Donald Trump skrinlade TTIP-avtalet med EU och har presenterat en agenda med klara protektionistiska drag. USA har också ensidigt sagt upp Parisavtalet och intagit en mycket mer negativ inställning till olika multilaterala samarbetsformer. Därtill inleddes ett handelskrig med Kina. Samtidigt som Sverige i stora delar, kan vara kritisk mot USAs agerande är det viktigt att konstatera att Kina inte följer de regler vi själva tillämpar utan utestänger och försvårar för utländska företag i Kina samtidigt som fackföreningar och mänskliga rättigheter åsidosätts. Detta är ett statskapitalistiskt land och en hård partidiktatur. Det alltmer totalitära Kinas ökade närvaro globalt kommer att bli en svår utmaning för EU och Sverige framgent, vi ser redan problematiska exempel på Kinas globala ekonomiska och politiska ambitioner. Supermakterna tenderar att utöva politisk och ekonomisk press på små länder. EU kan och bör agera på ett annat sätt på den nivån och slå vakt om den multilaterala rättsordningen.

EU måste ta ett globalt ledarskap för att hävda frihandel och öppenhet. EU kommer att tvingas agera trots självständigt, delvis i motsättning till USA och Kina och ta huvudansvaret för att multilaterala handelssystemet kan säkras och stärkas.

3.3 Polarisering och växande klyftor

Samtidigt som den globala ekonomiska utvecklingen de senaste decennierna varit uppseendeväckande ur ett historiskt perspektiv har den präglats av ökade klyftor mellan grupper, olika regioner, arbetstagare och företag. Värdet av produktionen fördelas i själva verket alltmer orättvist. Detta märks inte minst när fördelningen inom länderna i form av en ökad spänning mellan inkomstgrupper eller städer och landsbygd. Detta är klyftor som utgör en utmaning även för näringspolitiken och för politiken i stort. Det handlar om att vidta fördelningspolitiska åtgärder som motverkar dessa klyftor men också om att hitta näringspolitiska åtgärder för att säkra bra jobb för vanligt folk.

Tillväxten av nya jobb har inte gynnat alla länder eller regioner lika mycket. Inte minst har fördelningen av de ökade förädlingsvärdena i ekonomin fördelats ojämlikt mellan olika regioner. Det finns exempelvis grundläggande skillnader mellan utvecklingen i norr, söder, öst och väst inom EU. Vi ser också ökad tillväxt utan löneökningar i många länder. Efter finanskrisen 2008 har produktivitetstillväxten och BNP-utvecklingen varit svag vilket lett till ökade sociala spänningar. Jämfört med vissa andra länder klarade Sverige omställningen efter 2008 relativt bra, men tiotusentals svenska arbetstillfällen förlorades på grund av bristande politisk handlingskraft.

Den långsiktiga trenden är att globaliseringen lett till ett ökat välstånd i många länder runt om i världen, men samtidigt utvecklas inkomst- och förmögenhetsfördelningen på ett dramatiskt sätt i negativ riktning. Detta är inte en hållbar utveckling vare sig socialt eller ekonomiskt. Finanskrisen 2008 och den efterföljande EMU-krisens ekonomiska nedgångar kan bara jämföras med 1930-talsdepressionen som sedermera i grunden ritade om den ekonomisk-politiska kartan. En liknande förändring av den politiska agendan behöver komma till stånd i dag.

Förtroendet för EU har minskat i många länder, särskilt där de ekonomiska problemen varit betydande. EU har heller inte alltid levt upp till de förhoppningar som svensk arbetarrörelse satte till det europeiska projektet. Detta har lett till att EU och det globala samarbetet, och därigenom globaliseringen och frihandeln, i dag ifrågasätts och sätts under press. Det innebär att svensk och europeisk arbetar- och fackföreningsrörelse i allmänhet kommer att agera i en mycket mer osäker och oförutsägbar omvärld. De ökade klyftorna och spänningar vi ser i många länder kräver en mer solidarisk och omfördelande ekonomisk politik mellan stad och land, mellan olika inkomstgrupper.

Den svenska utvecklingen speglar de globala trenderna vad gäller inkomst och förmögenhetsfördelning. Även om det stora flertalet har fått det bättre de senaste decennierna har klyftorna ändå ökat kraftigt sedan början av 1980-talet. Lönespridningen har ökat något, men framför allt har kapitalinkomsterna ökat. Skattesystemet har blivit mindre omfördelande och socialförsäkringssystem och transfereringar mindre generösa. Skillnaden i levnadsvillkor har därtill också förstärkts med fler otrygga anställningar.

Politiska beslut ligger bakom mycket av förändringarna. Ersättningsnivåerna i försäkringarna har urholkats. En rad regeländringar har också gjort det svårare att överhuvudtaget få a-kassa, sjukpenning eller sjukersättning. De tilläggsförsäkringar som tillkommit har inte samma omfördelande effekter över hela arbetstagarkollektivet. Samma sak gäller för pensionerna

efter den stora pensionsöverenskommelsen i början av 1990-talet. Pensionerna har visat sig bli betydligt lägre än vad som utlovades, vilket särskilt missgynnar arbetstagare inom LO och de som jobbat deltid. De progressiva elementen i skattesystemen har minskat genom en rad skattesänkningar. I Sverige har fastighetsskatten, arvsskatten och förmögenhetsskatten tagits bort. Det ideologiska trycket på sänkta skatter och transfereringar har varit högt, men också det internationella trycket har gjort att det varit svårare att upprätthålla höga och rimliga skatter i en mer global ekonomi.

Den här utvecklingen har en negativ effekt på finansieringen av den offentliga välfärden. Skolan präglas av ökad segregation inte minst på grund av dagens valfrihetsmodeller. Detta nya klass- och orättvisemönster slår också igenom på en rad andra områden, i boendet, genom ökad segregation, med höga hyror i hyresbeståndet och stora värdeökningar för ägt boende. Det märks också vad gäller hälsa och livslängd, medborgarnas makt över sina liv och arbetstagarnas makt över sina arbetsvillkor – och genom en ökad oro och osäkerhet inför framtiden. Dessa orättvisans mönster går också i arv och fortplantas i familjer, regioner och bostadsområden.

Detta är förstas negativt i sig själv. Men det skadar också näringslivet och Sveriges ekonomi på olika sätt. Social rörlighet minskar, vilket kan ses som en ekonomis förmåga att effektivt använda sitt humankapital, när osäkerhet och orättvisor ökar. När färre vågar eller har möjligheten att ta chanser tar vi inte vara på hela arbetskraftens potential. Ojämliga ekonomier har högre kreditillväxt och löper ökad risk för ekonomiska kriser. Ökade klyftor underminerar den generella välfärdsmodellen, försvårar den optimala prissättningen av kollektiva nyttigheter, snedfördelar det politiska inflytandet och leder till en lägre samhällsnytta då pengar i grunden har en avtagande marginalnytta. Sammantaget leder dessa nya orättvisemönster till att många av de faktorer som gjort Sverige framgångsrikt undermineras. Det är alltså i längden också negativt för näringslivets utveckling och produktivitet, vilket på senare tid framhållits av såväl OECD som IMF. Arbetet för ökad rättvisa och minskade klyftor är en viktig byggsten för att framtidens näringspolitik ska bli framgångsrik. Allas tillgång till en bra utbildning är avgörande för jämlika villkor och möjlighet till utjämning, men också för tillväxten och att vi utnyttjar våra resurser, såväl kapital som humankapital, på bästa sätt.

Näringspolitiken spelar en betydande roll för inkomstfördelningen. De traditionella näringspolitiska verktygen återfinns kanske främst inom utbildnings- och arbetsmarknadspolitiken där investeringar i arbetskraften underlättar strukturomvandling och produktivitetens utveckling. Dessa verktyg framstår dock som otillräckliga i en tid med allt högre polarisering på arbetsmarknaden. Vissa forskare, såsom Harvardprofessorn Dani Rodrik, lyfter fram behovet av en näringspolitik som inkorporerar en målsättning för näringspolitiken att bidra till skapandet av nya ”bra jobb” det vill säga arbetstillfällen i sektorer med relativt god produktivitet och bra villkor. För att på så sätt bidra till minskande inkomstklyftor i samhället.

3.4 Digitalisering och automatisering

Varje teknisk omställning innebär både hot och möjligheter. Så är det förstås även i vår tid när vi befinner oss mitt i det som kallas digitaliseringen

eller den fjärde industriella revolutionen. Strukturomvandlingen innebär att jobb försvinner och nya skapas men också att befintliga jobb förändras och utvecklas.

Den tekniska utvecklingen har varit en kontinuerlig process genom den ekonomiska historien. Den har lett till ökad, mer effektiv och billigare produktion, och därmed stigande inkomster för löntagarna liksom ett ökat välstånd i samhället som också möjliggjort framväxten av ambitiösa välfärdssystem. Ökad produktivitet skapas när ny teknik kommer i bruk och när arbetet kan organiseras mer effektivt. Löntagarnas kunskaper och egna praktiska erfarenheter jämte bättre arbetsorganisationer medverkar till produktivitsutvecklingen i hela ekonomin.

De sociala trygghetssystemen och omställnings- och kompetensutvecklingssystem innebär en kollektiv och solidarisk riskfördelning. Detta har lett till att de sociala konflikterna till följd av strukturomvandlingen har kunnat hanteras utan uppsplitande strider. Det har också resulterat i att arbetsfreden varit normen på svensk arbetsmarknad.

Mänsklighetens historia är kantad av uppfinningar och tekniska innovationer. Den industriella revolutionen från slutet av 1700-talet blev en avgörande vändpunkt i den ekonomiska historien. Arbetarnas ställning var länge svag under den tidiga industrialiseringen och det tog tid innan fackföreningarna hade etablerat sig, vilket innebar att förhållningssättet till ny teknik ofta var negativ. Tekniken ledde till att arbetarna förlorade jobbet och det fanns inga sociala trygghetssystem som skyddade den enskilde från utslagning.

Samtidigt visade det sig att farhågorna på längre sikt inte besannades. Den nya tekniken ledde till ökad produktion, billigare varor, ökade intäkter och höjd efterfrågan vilket därigenom ledde till fler jobb. Utslagning av gamla jobb och produktionstekniker banade väg för nya arbetstillfällen. Oro för den tekniska utvecklingens konsekvenser har emellertid visat sig återkomma i tider av tekniska genombrott och snabba och omfattande förändringar som rationaliserar bort gamla jobb. Det gäller särskilt i samband med mer genomgripande teknologiska skiften.

Vår tids tekniska förändring omtalas som "digitaliseringen" eller "den fjärde industriella revolutionen" och är definitivt ett genomgripande tekniskifte. Den fjärde industriella revolutionen bygger vidare på tidigare tekniska genombrott men binder samman system som applicerar den nya tekniken på en rad olika områden. Det är i grunden den digitala tekniken som möjliggör exempelvis framväxten av plattformsekonomin, artificiell intelligens, robotisering och insamling av stora mängder data. Vi är mitt inne i denna djupgående förändring av ekonomi, arbetsliv och samhälle. Hur genomgripande de sammantagna konsekvenserna av digitaliseringen blir återstår att se. En historisk lärdom är dock att ny teknik har en tendens att överskattas på kort sikt men att underskattas på lång sikt. Ett exempel är millennieskiftets IT-hysteri, som var överdriven och ledde till en bubbla som sprack efter några år – samtidigt som internet sedan dess har haft en mer genomgripande påverkan på vårt samhälle än vad de flesta kunnat föreställa sig.

Digitaliseringen förändrar och påverkar produktion, distribution och konsumtion, såväl i privat som i offentlig verksamhet, såväl i industripro-

duktion som i tjänstesektorn. Det uppstår nya produkter och tjänster, nya sätt att producera och nya affärsmodeller. Digitaliseringen innebär att automatisering och robotisering kan utvecklas i större utsträckning och på en mer kvalificerad nivå. Den innebär ökad flexibilitet och nya relationer med kunderna. I många fall innebär digitaliseringen att mellanhänderna mellan köpare och säljare kan försvinna genom nya digitala plattformar. Varje sektor kommer att ställas inför och ha behov av utveckling och innovationer mot bakgrund av digitaliseringen och den fjärde industriella revolutionen.

Digitaliseringen och automatiseringen kommer att påverka alla branscher och många yrkesroller kommer att utvecklas och förändras. I en rad yrken kommer expertis krävas inom yrket liksom förtrogenhet med ny teknik. Det långsiktiga utfallet på arbetsmarknaden, i ekonomin och samhället beror på hur politiken och arbetsmarknadens parter förhåller sig till omställningen och förmår ställa om på ett hållbart och inkluderande sätt.

3.5 Jobben tar inte slut

Perioder av snabba tekniska förändringar brukar leda till farhågor om att "jobben tar slut". Särskilt under ekonomiskt osäkra tider. Det gäller även i dag. Det har redan presenterats rader av undersökningar som räknar upp yrken och jobb som kommer att försvinna. Det ger en alarmistisk bild av en framtid i vilken jobben inte kommer att räcka till alla. Men ny teknik berikar och utvecklar också redan befintliga jobb samtidigt som den leder till att nya jobb och nya yrken skapas.

OECD menar att sju procent av de svenska jobben har hög risk att automatiseras. Det är en omfattning som motsvarar en "vanlig strukturomvandling". Vår höga arbetslöshet kan på ytan tas som intäkt för att dagens arbetsliv utestänger människor i högre grad, bland annat på grund av den tekniska utvecklingen, Men samtidigt som vi är mitt upp i digitaliseringen är den svenska sysselsättningsgraden på sin högsta nivå på 25 år.

Arbetslinjen har bärighet även på den digitaliserade ekonomin. Arbete åt alla ger möjligheter till egen inkomst, till självständighet och möjlighet att forma sina egna livsbetingelser. Arbetslinjen leder till ett samhälle som håller samman och arbete ger medborgarna en roll i samhället, och arbetstagarna makt över sina arbetsvillkor och en egen inkomst. Arbetslöshetens samhälle delar samhället och medborgarna i ett "vi och dom". Det är därför inte konstigt att det finns en oro för den nya tekniken ska få dramatiska konsekvenser på sysselsättningen.

Även om de mest alarmistiska tongångarna inte besannas kommer digitaliseringen innebära att arbetsvillkoren i många jobb och yrken kommer att ändras. Många branscher och yrken förändras, vilket gör omställningen omfattande och avgörande, den kommer inte minst att ske i befintliga jobb och anställningar, på arbetsplatserna. Därför är kompetensutveckling och livslångt lärande så centralt. Precis som tidigare kommer många monotona jobb att försvinna och därför erbjuder den tekniska utvecklingen en stor möjlighet för arbetstagarnas möjligheter till bättre och utvecklande jobb.

Men det finns också risker med den tekniska utvecklingen. Beträffande anställningsvillkoren har vi redan sett att den nya tekniken förstärkt framväxten av bemanningsföretag, F-skattare och egenställda och en ökad andel

atypiska anlitandeformer. Den digitala tekniken skapar nya redskap som underlättar den här typen av anlitandeformer.

Digitaliseringen har redan inneburit att många traditionella och inte sällan rutinbaserade service- och tjänstemannajobb har rationaliserats bort. Det finns flera studier som antyder att trenden mot uppqualificering av arbetsvillkor och löner redan har brutits och att vi i stället går mot en jobbpolarisering, där jobben växer i båda ändarna av lönehierarkin, medan jobben i mellanskiktet minskar. Detta har också beskrivits som en "timglasökonomi" eller att många utvecklade länder i politiska och sociala termer ser en "klämd mitten".

Precis som tidigare är uppgiften att genom fackligt arbete och politiskt engagemang konstruera strategier och åtgärder för att den nya teknikens vinningar kan komma alla och hela samhället till del. De tekniska förändringarna kan bli omfattande och ha stor betydelse för samhället och arbetsmarknaden, vilket gör att de behöver genomlysas och bevakas. Det kan handla om följderna av robotiseringen liksom artificiell intelligens och insamlingen av data. Fenomen som inte ligger långt fram i tiden, utan som redan nu appliceras och används.

Regleringar av företagets användning av stora mängder persondata har debatterats flitigt under de senaste åren med fokus på hur den personliga integriteten skyddas och vilka gränser som ska sättas för hur informationen får användas och spridas. Likaså diskuteras användandet av AI, artificiell intelligens på vissa områden. Exempel har lyfts där AI-baserade rekryteringsprogram varit diskriminerande, då programmet själv identifierar mönster i ansökningarna för att hitta de bästa kandidaterna på ett sätt som inte är acceptabelt. Exempelvis har kvinnliga programmerare systematiskt sorterats bort i bolag där få kvinnor är representerade på dessa positioner. Både politiken och fackföreningsrörelsen behöver förhålla sig till denna utveckling och reglera hur tekniken ska kunna användas i socialt och politiskt acceptabla former.

3.6 Vikande produktivetsutveckling

Tillväxten kan öka och BNP kan i grunden växa på två sätt. Ett sätt är att öka antalet arbetade timmar i ekonomin genom att minska arbetslösheten, få in fler i arbetskraften Och få fler att gå upp från deltid till heltid. Men över tid drivs tillväxten av en ökande produktivitet. Enkelt uttryckt, att vi får ut mer av den arbetstid och de investeringar vi gör.

En för Sverige avgörande utmaning är att upprätthålla och stärka den svenska konkurrenskraften. En konkurrenskraftig ekonomi bygger på en kontinuerlig och hög ökning av produktiviteten. Konkurrenskraft är också en förutsättning för att EU ska kunna uppnå målen om "en smart och hållbar ekonomi för alla, med hög sysselsättning, produktivitet och social sammanhållning", som det heter i Europa 2020-strategin. Denna dimension är särskilt viktig i en alltmer specialiserad global ekonomi – och avgörande för att dra fördel av dagens globala ekonomi med alltmer sammanflätad produktion. En positiv produktivetsutveckling betyder att tillväxten ökar och vi kan producera mer varor och tjänster, vilket ökar utrymmet för löneökningar, för välbefindandet och välfärden.

Efter finanskrisen 2008 har produktivitetstillväxten varit låg i många länder, inte minst inom EU. Den åtstramande ekonomiska politiken och strukturella problem har hämmat tillväxten och gjort nedgången onödigt lång och utdragen. Generellt har det senaste decenniet varit en tid av låg tillväxt per capita i såväl länder som återhämtat sig snabbt och länder som klarat sig sämre.

Även om Sverige klarade finanskrisen bättre än många andra länder så ser vi även här en klart lägre tillväxt och sämre produktivetsökning. Det är i sammanhanget viktigt att slå fast att även om produktivitetstillväxten är låg så är produktivetsnivån hög i Sverige. Samtidigt är det värt att notera att denna nedväxling av produktivetsökningen sker samtidigt som den digitala tekniken slår igenom på en bred front.

Det finns ingen enkel lösning som i ett slag ser till att vi kan öka takten i produktivitetstillväxten och upprätthålla en hög tillväxt. Snarare är det helheten i samhällets institutioner och politikens åtgärder som tillsammans kan göra detta möjligt.

Det är värt att notera att potentialen för produktivetsökningar är större i vissa sektorer än i andra. Produktivetsökningar har traditionellt åstadkommit genom att substituera arbete mot kapital (spade mot grävmaskin, robotisering i fabriker etc.) och genom tilltagande skalfördelar genom standardisering och massproduktion. Delar av tjänstesektorn, framförallt personliga tjänster såsom frisörer eller RUT-tjänster har traditionellt haft sämre produktivitetstillväxt då de hittills har haft sämre förutsättningar att nyttja dessa vägar för produktivitetstillväxt. Även byggsektorn har lidit av en särskilt svag produktivetsutveckling på ett sätt som är svårare att förstå vid första anblicken.

Många ekonomer har spekulerat om vad den låga produktivetsutvecklingen kan bero på. Den inträffar samtidigt som digitaliseringstakten accelererar – och trots att ny teknik historiskt brukar bidra till att höja produktiviteten. Ett skäl till att det inte sker just nu kan vara att tekniken hittills bara har förändrat distributions- och konsumtionsmönstren, men ännu inte fått fullt genomslag i produktionsledet, eller att dess kapacitet ännu inte lett till märkbara produktivetsökningar. Vissa ekonomer hävdar också att de metoder vi har för att mäta välstånd och produktion inte lyckas beskriva den välståndsökning som sker genom dagens konsumtionsmönster. Utvecklingen är enligt detta synsätt, helt enkelt bättre än vad statistiken ger sken av. Andra ekonomer, till exempel Robert Gordon, har en lägre tilltro till den nya teknikens förmåga att bidra till en stärkt produktivitet. Enligt Gordon har dagens tekniska landvinningar helt enkelt inte samma betydelse för ekonomin som tidigare landvinningar som förbränningsmotorn, tvättmaskinen eller persondatorn. På samma sätt beskrivs en avtagande nytta av ökande utbildningsinvesteringar. Stora produktivetsvinster kunde tillskapas genom att ge grundläggande kunskaper men nyttan av ytterligare utbildningsår i en ekonomi med en hög utbildningsnivå är inte densamma som i en ekonomi med låg utbildningsnivå. Ytterligare ekonomer betonar demografiska förklaringsfaktorer bakom ekonomins svagare produktivetsutveckling.

Huruvida den globala produktivetsutvecklingen även fortsatt kommer vara svag samt vilken förklaringsmodell som i så fall ligger närmast sanningen återstår att se men slutsatserna har stor betydelse på näringspoliti-

ken vars syfte är att stärka ekonomins produktivitet för att skapa ett ökat välbefinnande med fler jobb.

Liberala ekonomer brukar framhålla att det är det ekonomiska incitamenten som är den helt avgörande tillväxtbefrämjande faktorn. Det går förstås inte att bortse från att detta är en viktig och i många fall avgörande drivkraft för ekonomisk utveckling. Men ett ensidigt fokus på incitamentsstrukturerna missar väsentliga aspekter på vad det är som skapar produktivitetens utveckling. Dagens svaga produktivitetens utveckling sammanfaller trots allt med historiskt sett mycket starka incitament i form av låga skatter, stora löneskillnader och höga vinster i näringslivet. Kurt Lundgren visar i "Kan landet lagom vara bäst?" att det i det långa loppet är lärandestrukturen i ett samhälle som faller utslaget. Detta lärande är avgörande för hur individer, företag och organisationer i sin tur svarar mot och hanterar ny kunskap. Och bestämmer i sin tur hur entreprenörer svarar mot ekonomiska incitament. Ett fungerande samhällssystem med kompletterande och balanserade institutioner, en dialog- och samarbetsorienterad politisk och samhällsrelaterad kultur, om näringslivets och institutionerna är orienterade mot omvärlden och har en förmåga att absorbera nya kunskaper och ett öppet samhälle med inkluderande institutioner, är centrala för att skapa en långsiktig och hållbar tillväxt och produktivitetens utveckling. Vidare spelar förstås partsmodellen och arbetstagarnas deltagande en viktig betydelse för denna förmåga ska fungera på arbetsplatser, i branscher och i ekonomin i dess helhet. Arbetstagarna har en helt avgörande roll för att skapa produktivitet och tillväxt och för att utveckla arbetsorganisationen. En god arbetsmiljö och bra arbetsvillkor har en stor betydelse för produktiviteten. Kompetensen hos allt från skickliga maskinoperatörer till den kunniga butikspersonalen är härvidlag avgörande. Det är svenska framgångsfaktorer som vi ska bygga vidare på och inte radera.

3.7 Klimatomställningen

LO har en positiv inställning till teknisk utveckling även när det gäller att hantera klimatutmaningen. Gammal och omodern teknik är generellt mer miljövänlig. Den omställning som behöver ske i vår ekonomi kan också skapa välbefinnande.

Miljöfrågorna har länge stått i fokus för samhällsdebatten. Sedan 1960-talet har människans påverkan på naturen och miljön uppmärksammats i stor skala, inte minst hur förutsättningar för mänskligt liv, våra arbetsvillkor och vår livsmiljö, påverkas. På senare tid har fokus hamnat på vad höjningen av den globala medeltemperaturen innebär. Forskningen visar att händelser som stormar, översvämningar, värmeböljor och försämrade färskvattenförsörjning är en konsekvens av ökade koldioxidutsläpp. Klimatförändringarna hotar välfärd, jobb och i förlängningen vår existens. Kraftfulla åtgärder måste till för att hålla nere medeltemperaturökningen under två grader. Parisavtalet 2015 var ett tecken på att världssamfundet tog utmaningen på allvar. Dessvärre har USA sedan lämnat avtalet. Det minskar dock inte behovet av handling från övriga länder. Arbetet med att minska de globala utsläppen måste snarare intensifieras. Det har stor och direkt betydelse för det svenska näringslivet, nu och i framtiden.

Att bryta sambandet mellan tillväxt och utsläpp kommer kräva förändringar av industriella processer, transportsystem, boendet, konsumtions- och matvanor. Vi behöver se till att järnvägstransporter kan konkurrera med vägtransporter. Skogen, som är en stor tillgång för Sverige, kan i högre grad användas som insatsvara på nya områden. Växande skog binder koldioxid medan gammal skog ger koldioxidutsläpp. Vi behöver klimatvänlig och leveranssäker el, investeringar i biobränsle och en hållbar produktion av livsmedel. Klimatomställningen kommer med andra ord att kräva insatser på en rad olika områden.

Omställningen måste vara rättvis för att få folkligt och demokratiskt stöd. Om omställningen ojämnt hårt drabbar enskilda länder, yrken eller näringar, är risken överhängande att människor inte accepterar förändringen. Likaså om kostnaden läggs för tungt på landsbygden, som redan upplever sämre offentlig service och färre möjligheter till bra inkomstutveckling än i stora städer med högre tillväxt. Följden riskerar då att bli att vi inte klarar att genomföra de åtgärder som är nödvändiga.

Miljö- och klimatfrågorna har direkta näringspolitiska dimensioner. De globala marknaderna för grön teknik växer snabbt. Även om omställning redan pågår behöver den fortsatt hållas uppe med nya politiska insatser – och ett politiskt tryck från Sverige, i EU och det internationella samfundet. Satsning på forskning och utveckling inom miljöområdet och i olika slags klimatneutral teknik kan skapa många nya jobb. Det förutsätter kompetens och innovationsförmåga. Gröna investeringar och forskning och utveckling inom detta är nyckeln till framtiden. En grön näringspolitik formad av arbetarrörelsens värderingar och samhällssyn kan förena nya jobb, tillväxt, en rättvis fördelning och rädda klimatet.

LO har ett långvarigt och långsiktigt engagemang för miljöfrågorna. LOs program *Fem förslag för en investeringsledd klimatpolitik*, har fokus på att sänka svenska utsläpp som driver på växthuseffekten:

- Investeringar i en cirkulär materialförsörjning och grön cement.
- Investeringar i ett klimatsmart energisystem.
- Investeringar i ett klimatsmart transportsystem.
- Investeringar i en biobaserad utveckling och de gröna näringarna.
- Investeringar i träbyggnation och ökat byggande i trä.

Sveriges bästa möjlighet att påverka de globala klimatutsläppen är att vara ett föregångsland. Genom att investera i grön teknik i Sverige får också vi ta del av de ekonomiska fördelar denna omställning ger.

LOanser

- Globaliseringen har lett till ekonomisk utveckling och minskad fattigdom, men också till ökade inkomst- och förmögenhetsklyftor inom länder.
- Det finns en grundläggande obalans i det europeiska samarbetet där marknadsprinciperna om fri rörlighet för varor och tjänster har övertrumpat frågan om arbetstagarnas villkor. För att värna en sund konkurrens och motverka social dumping måste EUs fördrag kompletteras med ett socialt protokoll som garanterar att de fackliga rättigheterna inte underordnas de ekonomiska friheterna.
- EUs budget bör i högre grad inriktas på att gynna tillväxt och sysselsättning utan att medlemsstaternas avgifter till unionen höjs.
- EU har en roll att hävda frihandel, öppenhet och verka för ett multilateralt globalt samarbets- och rättssystem. Stormakterna har ofta påtvingat små länder sina intressen. EU ska globalt erbjuda samarbetsalternativ som bygger på ömsesidig respekt.
- De ökade klyftorna skadar Sveriges ekonomi. Utvecklingen är både driven av ekonomiska realiteter och aktiva politiska beslut. Näringspolitiken ska främja tillväxten av bra jobb i sektorer med god produktivitet och bra villkor för vanliga arbetare.
- Digitaliseringen förändrar och påverkar produktion, distribution och konsumtion. Precis som tidigare rymmer detta teknikskifte såväl hot som möjligheter. Omställningen kommer att leda till att nya jobb ersätter gamla. Men jobben tar inte slut. Kompetensutveckling och en aktiv politik för att stötta och skydda arbetstagarna i omställningen kan stärka arbetstagarnas position i den fjärde industriella revolutionen. Då kan den tekniska omställningen innebära en möjlighet för att skapa bättre och mer utvecklade jobb.
- Klimatomställningen är vår tids största utmaning. Omställningen kommer även att ha stor betydelse för det svenska näringslivet. Investeringar i klimatomställningen behöver öka, företagen behöver lägga om sina produktionsmetoder och ta fram nya varor och tjänster för en hållbar ekonomi. Svensk konkurrenskraft kan stärkas om vi ligger långt fram i omställningen.
- Förverkligandet av klimatomställningen bör ske genom utveckling som är miljömässigt, ekonomiskt och socialt hållbar. Klimatfrågan behöver ha en stark rättvisedimension.

4. En stabil ekonomisk politik

En stabil ekonomisk politik är grunden för att näringslivet ska kunna växa och frodas. Den ekonomiska politiken ska slå vakt om stabila och förutsägbara villkor för företag, arbetstagare och konsumenter.

Grunden för näringslivet är en stabil makromiljö. Ekonomiska chocker skadar all ekonomisk aktivitet som har sin grund i förutsägbarhet och möjligheten att satsa ekonomiska resurser i dag för att få avkastning i framtiden. Därför är det viktigt att den ekonomiska politiken eftersträvar ett antal grundläggande målsättningar.

Hög och stabil efterfrågan

Stabiliseringspolitiken ska syfta till att dämpa konjunktursvängningarna och skapa förutsättningarna för stabil och hög efterfrågan i ekonomin. Kriser och stora konjunktursvängningar hotar näringsliv och ekonomisk aktivitet. Instrumenten för att stabilisera den ekonomiska utvecklingen är finanspolitiken och penningpolitiken. De senaste årens lågräntepolitik förstärker bilden av att finanspolitiken behöver ges ökad betydelse för att hålla efterfrågan på en stabil och hög nivå.

Stabil inflation

Inflationsmålet har satts till två procent, men inte uppnåtts under senare år. Efter 70- och 80-talets höga inflationsnivåer har de nu kommit ner på lägre nivåer men inflationen har under lång tid legat under målnivån. Den alltför låga inflationsnivån har skadat svensk ekonomi. Det centrala här är stabila inflationsnivåer för att skapa förutsägbart för investerare, företag och arbetstagare och de fackliga organisationernas löne- och förhandlingskrav. Inflationsnivåerna är också kopplade till räntenivåerna som påverkar investeringsbeslut. Osäkerhet innebär att investeringar kan utebli och hämma tillväxten.

Hållbara offentliga finanser

Sverige har en låg statsskuld jämfört med andra länder. Detta är ett resultat av ett ramverk som etablerade under 90-talets budgetsanering. Med en historiskt låg offentlig skuld finns skäl att överväga ytterligare förändringar i ramverket så att ökade investeringar kan ges prioritet framför att ytterligare amortera på statsskulden för att på så sätt, höja tillväxten och sysselsättningen utan att det samtidigt hotar Sveriges stabila statsfinanser.

Starka och ansvarstagande parter och en fungerande lönebildning

Starka och ansvarstagande parter innebär att en rad utmaningar på arbetsplatserna kan lösas genom samtal, dialog och förhandlingar istället för hårda konflikter och juridiska strider. Det gynnar svensk ekonomi och näringslivets utveckling, inte minst genom att få arbetsdagar gå förlorade på grund arbetsmarknadskonflikter. Den samordnade lönebildningen har också lett

till samhällsekonomisk stabilitet, höjda reallöner och hög tillväxt under flera decennier i rad.

Den ekonomiska politiken behöver bättre leva upp till ovanstående målsättningar. Allt för stor vikt har legat vid hållbara offentliga finanser samtidigt som de strukturella effekterna av en hög och robust efterfrågan, understödd av både penning- och finanspolitik, har undervärderats.

5. Investera i framtiden

En god infrastruktur, tillgång på bostäder och en stabil energiförsörjning till låga priser är viktiga områden för näringslivet och möjliggör för företag att växa och anställa. Sverige behöver öka de offentliga investeringarna för att möta växande behov på dessa områden.

Sverige har betydande investeringsbehov. Klimatförändringarna kräver omställning. En växande befolkning och ny åldersstruktur kräver nya bostäder, förskolor, äldreboenden och vårdinrättningar. Nya resmönster och ökad internationell handel kräver en utvecklad transportinfrastruktur. Den digitala omställningen kräver en bättre digitalinfrastruktur i hela landet. Näringslivet behöver kontinuerligt investera i ny och effektivare produktionskapacitet.

Såväl offentliga som privata investeringar är nödvändiga för näringslivets möjligheter att växa och anställa. Politiken bär framförallt ansvaret för de offentliga investeringarna men kan på olika sätt underlätta för att de privata investeringarna ska öka. Detta sker dock framförallt indirekt genom att exempelvis säkerställa god tillgång på kompetent arbetskraft, en välfungerande kapitalförsörjning eller goda exportmöjligheter som sammantaget skapar ett gott investeringsklimat.

LO anser att det inom ramen för en ansvarsfull ekonomisk politik och makroekonomisk stabilitet finns utrymme för ökade offentliga investeringar, vilket skulle gynna tillväxten och skapa fler jobb – både när vi bygger och när vi kan nyttja de nya tillgångarna i den framtida produktionen. Sverige har mycket starka offentliga finanser med en i jämförelsevis låg statsskuld. Samtidigt ser vi hur räntekostnaderna för den svenska statsskulden kommer att vara mycket låga för lång tid framöver. Självpåtagna budgettekniska regler har gjort att politiker och debattörer ibland fört fram idén om att OPS-lösningar (Offentlig privat samverkan) ska användas för att runda regelverken och göra investeringar som annars inte skulle "rymmas" inom regelverket. Men erfarenheterna från Arlandabanan och Nya Karolinska visar att slutnotan inte blir lägre, utan att dessa modeller snarare är kostnadsdrivande och blir dyrare för det offentliga och skattebetalarna i det långa loppet. Detta kan inte vara vägen framåt.

Under 60-talet slog investeringarnas andel av ekonomin historiska rekord i Sverige. Sedan dess har utvecklingen gått upp och ner i olika perioder. Efter ett kraftigt fall i samband med 90-talskrisen har investeringskvoten successivt återhämtat sig. Uppgången under det senaste decenniet förklaras till stor del av ett stigande bostadsbyggande. Nu finns tydliga tendenser till att investeringarna, särskilt i bostäder, försvagas.

Det finns ingen regel för investeringarnas andel av BNP. Länder som genomgår en snabb ekonomisk utveckling har oftast en hög investeringskvot, det handlar om behov av att investera i industriell produktion och samhällslig strukturomvandling, bygga system för transporter, vägar och annan fysisk infrastruktur. Kina är ett modernt exempel som haft en mycket hög

investeringsnivå när landet tagit språnget från jordbruksekonomi till att bli "världsekonomin verkstadsgolv".

I dag behövs framförallt betydande investeringar för att ersätta uttjänt kapital i Sverige. Stora delar av järnvägsinfrastrukturen har passerat sin tekniska livslängd. Kapaciteten i elnätet behöver byggas ut för att hantera förändringar i de regionala behoven och en ny mix av kraftkällor. Nya äldreboenden behövs för att möta behoven hos en snabbt växande andel äldre i befolkningen. Samtidigt finns betydande renoveringsbehov i många svenska skolor, bostadsområden och sjukvårdsinrättningar, som byggdes på 60-talet. Under det senaste decenniet har också den svenska befolkningen växt med nästan en miljon människor. Flyttströmmarna till större städer har varit och är stark, särskilt till storstäderna. Befolkningstillväxt och urbanisering som medför ytterligare behov av investeringar.

5.1 Transportinfrastruktur

Sverige behöver investera i, förnya och underhålla transportnätet i hela landet. Vägunderhållet har stora brister och vi har kapacitetsbrist i järnvägssystemet som kommer med ett ökat resande, ökad handel och en ökad befolkning. Detta försvårar möjligheterna att lägga över godstransporter till järnvägen, och därmed möjligheten att reducera de svenska klimatutsläppen. Sverige behöver betydande satsningar på olika transportsätt för att främja godstrafiken. Investeringar i nya stambanor möjliggör bättre kommunikationer med Skandinavien och andra EU-länder. EUs inre marknad är vår viktigaste marknad och för att kunna konkurrera och exportera behöver vi fungerande och snabba kommunikationer till vår europeiska hemmamarknad.

En omfattande och genomgripande teknisk utveckling för att uppnå en ekologiskt hållbar ekonomi står också för dörren. Minskade utsläpp från transportsektorn är en av de stora utmaningarna för att klara klimatutmaningen.

Investeringar i infrastruktur har en dubbel funktion. De är nödvändiga förutsättningar för att näringslivet ska kunna producera och transportera effektivt, samt att arbetstagarna ska kunna ta jobb där nya arbetstillfällen uppstår. En bättre transportinfrastruktur är också centralt för att binda samman och möjliggöra utveckling i hela landet. Om Sverige ska kunna öka exporten av varor och tjänster och vara ett attraktivt land för investeringar, företags-etableringar, turism och besöksnäring behövs en infrastruktur i toppklass.

Den pågående elektrifieringen av fordonsflottan kräver dessutom ökade investeringar i laddstolpar och system för eldrift av bussar och lastbilar. Mycket tyder på att betydande samhällsekonomiska och miljömässiga vinster skulle kunna göras om tyngre vägtransporter tilläts, detta kräver dock förstärkningar av vägar och broar i stora delar av landet.

Andelen av BNP som går till underhåll av infrastrukturen har ökat de senaste åren. Det är bra och viktigt. Men ökningen är inte tillräcklig. Det gäller också nyinvesteringar i trafikinfrastrukturen som LO anser bör uppgå till 1 procent av BNP.

5.2 Digital infrastruktur

Den digitala infrastrukturen är i dag en viktig näringspolitisk fråga för möjligheterna att leva och driva företag i hela landet. Digitaliseringen ställer krav

på en fungerande digital infrastruktur. Det handlar i grunden om medborgarnas tillgång till information och dagens ekonomiska system. Men också om en infrastruktur som skapar förutsättningar för näringslivet i vid mening.

Ägarskapet för ny infrastruktur ska baseras på en samhällsekonomisk bedömning. Naturliga monopol har traditionellt, och av goda skäl, varit i offentlig ägo, alternativt varit strikt reglerade. Detta bör gälla digital eller mobil infrastruktur på samma sätt som det gäller för transportinfrastruktur, vattennät, elnät eller dylikt.

Tåg, flyg, vägar och telefoni var centrala strukturer under tidigare faser av industrisamhällets utveckling, som fortfarande är helt avgörande för samhället och ekonomin. Men i dag är också den digitala infrastrukturen en central faktor för samhällets förändring och ekonomins långsiktiga utveckling.

Nuvarande politiska målsättningar är att 95 procent av alla svenska hushåll ska ha tillgång till 100 Mbit/sekund. Till 2025 ska 98 procent ha tillgång till en gigabit per sekund. Regeringens bredbandsstrategi kommer att kräva rejäla statliga och kommunala satsningar. Marknaden tenderar att bygga de mest lönsamma delarna, därför krävs ett offentligt ansvarstagande för den digitala infrastrukturen, på samma sätt som när el- eller telefonnätet byggdes ut under det förra seklet.

Det offentliga måste ta ett övergripande ansvar, inte minst för utbyggnaden av nätkapaciteten på landsbygden. Staten måste säkerställa en mobiltäckning i hela landet. Alla medborgare ska ha tillgång till nätet. Det är särskilt viktigt när det gäller 5G-tekniken. I många kommuner och särskilt i större städer finns kommunalt ägda nät, dessa bör kopplas samman i ett nationellt bredbandsnät. Staten bör se till att kommunerna samverkar för att uppnå detta.

5.3 Ökat bostadsbyggande och en ny social bostadspolitik

I den svenska grundlagen, i regeringsformens andra paragraf, slås bland annat fast att det allmänna ska ”trygga rätten till arbete, bostad och utbildning”. Bostadspolitik har varit en viktig pelare i den svenska välfärdsmodellen. Den svenska bostadspolitik har formats i skärningspunkten mellan politiken och marknaden.

Genom de allmännyttiga bostadsbolagen kan kommunerna direkt påverka investeringstakten men även de privata bostadsinvesteringarna är beroende av det offentliga i en rad dimensioner. Kommunerna har planmonopol, äger ofta marken som kan bebyggas och står i allmänhet för exploateringsinvesteringarna i samband med byggandet av nya bostäder. Få andra privata investeringar är därmed så integrerade med det offentliga som bostadsbyggandet.

Bostadsbrist råder i en stor del av landets kommuner. Enligt Boverket behöver det byggas 641 000 bostäder under 10-årsperioden 2018–2027 för att bostadsbyggandet ska hänga med de demografiskt betingade behoven. Främst behövs det bostäder för grupper med något lägre inkomster som har svårt att efterfråga de bostäder som byggs i dag. Allra mest påtagligt är problemet i storstadsregionerna som har haft en snabb befolkningstillväxt.

Många vanliga inkomsttagare, unga och nyanlända har i dag svårt få tillgång till bostad eller tvingas välja boende långt från jobbet alternativt ett boende som på andra sätt inte passar deras behov. I många områden ökar nu trångboddheten. Bristen på bostäder hämmar tillväxten och leder till

produktionsbortfall eftersom en god tillgång på bostäder är nödvändigt för att näringslivet ska klara sin arbetskraftsförsörjning. Människor måste kunna flytta dit jobben finns. Vidare vet vi att det finns betydande långsiktiga sociala kostnader förknippade med trångboddhet. Exempelvis kan skolresultaten försämrast av en bristande hemmiljö.

Trots en stark högkonjunktur byggdes inte mer än 53 000 bostäder 2018 och 2019 har antalet igångsatte bostadsprojekt fallit betydligt. Det framstår alltså som att marknaden inte klarar att tillgodose det underliggande behovet under de institutionella förutsättningar som råder.

Bostadsbyggandet behöver öka och kostnadsläget behöver bättre överensstämma med vanligt folks betalningsförmåga. Till detta kommer att bostäderna är en viktig beståndsdel i klimatomställningen, inte minst vad gäller kraven på ökad energieffektivisering. Bostadsbyggandet måste i framtiden klara hållbarhetsmålen. Genom att bygga mer i trä kan vi förverkliga långsiktig hållbarhet. I dag bär kommunerna ett stort ansvar för bostadsförsörjningen men för att varaktigt bibehålla investeringstakten i nya bostäder behöver staten och den nationella politiken ta ett större ansvar.

Med undantag för de senaste åren har produktionstakten av nya bostäder varit mycket låg sedan den nationella bostadspolitiken i princip avskaffades i samband med 90-talskrisen. Flera regeringar har tagit ett stort antal initiativ och utrett många olika stora och små frågor i syfte att öka bostadsbyggandet. Det har dock saknats ett helhetsperspektiv på en samlad reformagenda för bostadsförsörjningen. LO vill se en ny stor bostadssocial utredning i syfte att identifiera och genomföra de viktigaste systemförändringarna som krävs för att säkra en varaktigt hög och stabil produktionstakt av bostäder som vanliga arbetare har råd att bo i. Utredningen bör bland annat behandla åtgärder för sänkta byggkostnader och ökad produktivitet i byggbranschen, ett ökat statligt ansvar för finansiering, en nationell planeringskedja där kommunernas bostadsförsörjningsansvar blir tydligare samtidigt som de ges bättre möjligheter att säkerställa tillgången på planerad mark. De allmännyttiga bostadsbolagens förutsättningar behöver stärkas och utförsäljningar av hyresrätter upphöra.

Bra bostäder är en viktig beståndsdel i den generella välfärdspolitiken. Men den är också en viktig del av näringspolitiken både för att en stor och produktiv byggsektor skapar jobb och välstånd i sig men också för att en bostadsmarknad i balans underlättar alla företags möjligheter att klara arbetskraftsförsörjningen. Investeringar i bostäder är investeringar i framtiden.

5.4 Hållbar energiförsörjning

Det svenska näringslivet behöver en elförsörjning som ligger i linje med den blocköverskridande energiöverenskommelsens utgångspunkt att "Sverige ska ha ett robust elsystem med en hög leveranssäkerhet, en låg miljöpåverkan och till konkurrenskraftiga priser".

Behovet av el i framtiden kommer att öka, snarare än minska. Sverige har i dag ett betydande produktionsöverskott av el på årsbasis, men trots detta behöver elproduktionen byggas ut för att klara ett tilltagande behov, framförallt relaterat till en tilltagande elektrifiering till följd av klimatomställningen, till rimliga priser.

LOs uppfattning är att långsiktiga målet är 100 procent förnyelsebar elproduktion men vi utesluter inte investeringar i kärnkraft på kort sikt.

Det finns i dag betydande brister i det svenska stamnätets och de regionala nätens överföringskapacitet. Behovet av ett robust nät är centralt för samhällets trygghet, näringslivets utveckling och minskade skillnader mellan olika delar av landet. Dagens kapacitetsbrist i det svenska elnätet är ett hot mot ekonomiska tillväxten i regioner med begränsad kapacitet som riskerar att gå miste om jobb och investeringar.

Klimatomställningen kommer även kräva nya bränslen. Biodiesel står i dag för ungefär en fjärdedel av den svenska dieselmärknaden. Biodrivmedel från den svenska skogen kan utvecklas till en stor ny svensk exportvara. Sverige behöver understödja investeringarna i större produktionsanläggningar i detta syfte.

LOanser

- Inom ramen för en ansvarsfull ekonomisk politik och makroekonomisk stabilitet finns utrymme för ökade offentliga investeringar, vilket skulle gynna tillväxten och skapa fler jobb.
- Sverige behöver investera i, förnya och underhålla transportnätet i hela landet. Vi har i dag trängsel i delar av vägnätet och brist på spårkapacitet vilket påverkar såväl gods- som persontransporter.
- Andelen av BNP som går till underhåll av infrastrukturen har ökat men är fortfarande inte tillräcklig. Det gäller också nyinvesteringar i trafikinfrastrukturen som LO anser ska stiga till 1 procent av BNP.
- Den digitala infrastrukturen är en viktig näringspolitisk fråga som handlar om möjligheterna att leva och bedriva företag i hela landet. Det offentliga måste ta ett övergripande ansvar inte minst för utbyggnaden av nätkapaciteten på landsbygden. Staten måste säkerställa att det finns mobiltäckning i hela landet.
- Bra bostäder är en viktig beståndsdel i den generella välfärdspolitiken. Men den är också en viktig del av näringspolitiken. Bristen på bostäder hämmar tillväxten och leder till ett produktionsbortfall eftersom en god tillgång på bostäder är nödvändigt för att näringslivet ska klara sin arbetskraftsförsörjning.
- I dag bär kommunerna ett stort ansvar för bostadsförsörjningen. Men för att varaktigt bibehålla investeringstakten i nya bostäder behöver staten ta ett större ansvar. LO vill se en stor statlig bostadspolitisk utredning i syfte att säkra en långsiktigt hög och stabil produktionstakt av framförallt hyresrätter med rimliga hyror.
- Det svenska näringslivet är beroende av och behöver en trygg och pålitlig elförsörjning. Elproduktionen behöver fortsatt byggas ut, bland annat för att klara en tilltagande elektrifiering till följd av klimatomställningen och överföringskapaciteten i stamnät och regionala nät behöver förstärkas. LOs uppfattning är därför att en förlängning av dagens kärnkraftsreaktorer eller utbyggnad inte kan uteslutas.

6. Arbetskraftsförsörjning, utbildning och arbetsmarknadspolitik

Svårigheter i att hitta kompetent arbetskraft är ett av svenska företags största tillväxthinder. Ett välfungerande utbildningssystem, en ambitiös arbetsmarknadspolitik och utvecklade system för kompetensutveckling och livslångt lärande befrämjar omställning och tillväxt. Och kan därmed ses som en del av näringspolitiken.

Tillgången på kompetent arbetskraft är en förutsättning för ett framgångsrikt näringsliv. Både för att företagen ska klara sin rekrytering men också för deras produktivitet. Utbildning och kompetensutveckling stärker arbetskraftens möjlighet att ta till sig ny teknologi och nya produktionsmetoder – liksom möjligheten att bidra till utvecklingen av ny teknik och nya arbetsmetoder. Samtidigt har välutbildad arbetskraft större möjligheter att hantera förändringar i arbetslivet. Investeringar i utbildning och livslångt lärande stärker Sveriges konkurrenskraft i en globaliserad värld där ökad produktivitet och innovationsförmåga utgör alternativ till sänkta arbetskraftskostnader och låga löner.

Brist på kompetent arbetskraft skapar flaskhalsar som hindrar tillväxten. I många branscher, såväl i industrin som service- och tjänstesektorn som i den offentliga sektorn, står vi inför stora utmaningar när det gäller arbetskraftsförsörjningen, bland annat på grund av kommande pensionsavgångar eller brist på utbildad arbetskraft i vissa yrkesgrupper men också på grund av svårigheter att rekrytera personal till vissa orter och regioner i landet.

Vi vill se ett generellt kompetenslyft som når arbetstagare i olika åldrar. I syfte att samordna det nationella och regionala arbetet på området behövs en nationell kompetensförsörjningsmyndighet.

6.1 Det reguljära utbildningssystemet

Grunden för en fungerande kompetensförsörjning är ett välfungerande utbildningsväsende. Dagens skolsystem levererar i dagsläget otillräckliga och allt för ojämlika kunskapsresultat, både avseende klass och kön. Denna utveckling måste vändas.

Svensk arbetsmarknad kräver en fullgjord gymnasieutbildning. Detta är ett av de tydligaste mönstren i arbetsmarknadsstatistiken. Fler behöver klara gymnasieskolan för att kunna ta framtidens jobb. Alldeles för många lämnar i dag skolan utan fullständiga gymnasiebetyg.

De yrkesinriktade gymnasieprogrammen måste göras mer attraktiva och möta de krav som branscher och framtiden kräver. En del i att öka attraktiviteten är att återinföra högskolebehörigheten i de gymnasiala yrkesprogrammen, vars avskaffande ledde till ett kraftigt minskat söktryck till yrkesprogrammen. Yrkesprogrammen ska inte innebära stängda dörrar för framtida utveckling i jobbet och yrkesväxling. Samtidigt behöver utbudet av de gymnasiala yrkesprogrammen i större utsträckning anpassas efter arbetsmarknadens behov.

Högskolor och universitet ska ha en tydlig koppling till arbetslivet och

utmana studenterna. Studier på heltid ska kräva en insats från den enskilde studenten som också motsvarar ett heltidsarbete. På samma sätt som det är önskvärt att förlänga arbetslivet genom att möjliggöra för fler att kunna jobba längre är det önskvärt att fler träder in på arbetsmarknaden tidigare. Det finns en tydlig risk att exempelvis yrkesutbildningar förlängs, akademiseras och får en försämrad arbetslivsanknytning när de tas upp i högskolesystemet.

LO ser mycket positivt på tillväxten av de eftergymnasiala yrkesutbildningarna inom ramen för yrkeshögskolan. Detta är utbildningar som i hög grad leder till jobb, och som fyller ett tydligt behov för att försörja samhället med mer kvalificerat yrkeskunnig arbetskraft.

Fortsatta reformer behövs för att stärka yrkeshögskolans roll för yrkesverksamma i form av preparandutbildningar, möjligheter att läsa på distans och modulbaserade utbildningar som möjliggör att läsa relevanta utbildningsdelar.

Även de som inte tillgodogjort sig tillräckliga kunskaper som unga eller kommit till Sverige som vuxna ska ha goda möjligheter att stärka sina kunskaper i senare åldrar. Tillgången till kommunal vuxenutbildning och yrkesvux ska vara god i hela landet. Yrkesvux är i dag i hög grad inriktat på att bistå kommunerna med yrkesutbildad arbetskraft inom vård och omsorgsyren. Utbudet av utbildningar för privat sektor såsom yrkeschaufförer, hantverksyrken eller yrken inom besöksnäringen behöver stärkas och den statliga finansieringen av den kommunala vuxenutbildningen behöver göras mer långsiktig. De flexibla vuxenutbildningsformer som erbjuder utbildningar på distans är bra för de som bor i glesbygd och som arbetar deltid.

En stor del av de som saknar jobb är i dag födda i ett annat land än Sverige och möter flera olika barriärer för att inträda på den svenska arbetsmarknaden. Kvaliteten och intensiteten i språkutbildning för nyanlända svenskar behöver stärkas och möjligheterna för de med utbildning eller arbetslivserfarenhet att läsa och praktisera relevant yrkessvenska förbättras.

Arbetslivserfarenhet ska åter vara meriterande i ansökningarna till program och kurser inom det reguljära utbildningssystemet.

6.2 Matchning, arbetsmarknadsutbildning och system för omställning

En aktiv arbetsmarknadspolitik lägger grunden för effektiv matchning och omställning till nya jobb och motverkar på så sätt struktur- och friktionsarbetslöshet. Valfungerande vägledning och förmedlingsverksamhet för såväl arbetslösa som "karriärbytare" minskar tiden i arbetslöshet och höjer produktiviteten i ekonomin när arbetskraften allokeras mer optimalt.

Förutom att förmedla och matcha behöver arbetsmarknadspolitikerna också rusta de arbetssökande för en bättre position på arbetsmarknaden. Möjligheter till att förvärva arbetslivserfarenhet genom praktik och subventionerade anställningar, eller kunskaper genom arbetsmarknadsutbildning och anvisningar till reguljär utbildning är centrala delar av detta.

Validering som identifierar kunskapsluckor och samtidigt ger individer dokumentation över sin kompetens möjliggör en bättre matchning genom att formalisera kunskaper på ett sätt som arbetsgivaren kan bedöma. Det gör också att eventuella kompletterande utbildningsinsatser kan bli kortare

och mer effektiva. Arbetsförmedlingen har i dag begränsade möjligheter att köpa in platser eller finansiera studier på yrkeshögskolan, universitet eller högskola. Jämfört med vad som tidigare har varit möjligt är detta en snäv avgränsning.

En växande ekonomi kräver strukturomvandling och omställning. Fungerande välfärdssystem, en robust arbetslöshetsförsäkring och andra trygghets- och omställningsarrangemang är basen för en vingarnas trygghet och arbetstagarnas öppenhet och vilja att våga välja en utbildning eller ett nytt jobb. Inkomstrygghet i form av en inkomstrelaterad arbetslöshetsförsäkring ger arbetstagare ökade möjligheter att ställa om. För samhället bidrar det även till en positiv syn på strukturomvandling och ekonomisk öppenhet. Arbetslöshetsförsäkringen påverkar dessutom reservationslönen och bidrar därigenom till omvandlingstrycket i ekonomin.

Kollektivavtalade instrument för omställning såsom Trygghetsfonden TSL, är ett viktigt komplement till den statliga arbetsmarknadspolitiken för att hjälpa arbetare med omställning vid uppsägning. TSL har varit framgångsrikt i sitt arbete, inte minst på grund av att insatser sätts in direkt.

Arbetsmarknadspolitiken ska bygga på en offensiv aktiveringsidé där inkomstryggheten kombineras med produktiva och krävande insatser samstämmiga med den svenska modellens grundidé att främja utveckling och skapandet av mer produktiva jobb högre upp i värdekedjan. Hur samhället kommer att klara dessa uppgifter framöver är inte alldeles uppenbart. Styrningen av Arbetsförmedlingen har under längre tid varit bristfällig. I praktiken har en infrastruktur som byggts upp under lång tid monterats ner. Tusentals anställda har sagts upp eller slutat självmant. Det ekonomiska stödet till en rad olika arbetsmarknadspolitiska program har dragits ned. Nya inriktningar har presenterats, påbörjats och avvecklats. LO ställer sig kritisk till denna utveckling och kräver en ökad långsiktighet och stabilitet.

6.3 Livslångt lärande och kompetensutveckling i arbetslivet

Behovet av omställning, kompetensutveckling och livslångt lärande har snarast ökat med tanke på den tekniska omställning och den globala konkurrensen. En snabbare strukturomvandling kräver också i allt högre grad att arbetstagarna inte väntar till dess de blir arbetslösa med att höja sin kompetens. Det behövs både vidareutbildning vid arbetslöshet men också ökade möjligheter att utveckla och bredda sin kompetens inom ramen för arbetet. Behovet av kompetensutveckling på jobbet förstärks också av att tilltagande investeringar i ny teknik kräver matchande investeringar i de anställdas kunskaper för att den nya tekniken ska kunna användas på bästa sätt.

Vad gäller kompetensutveckling på jobbet har arbetsgivarna ett stort ansvar. Parterna har också ett särskilt ansvar att genom avtal och överenskommelser förbättra den arbetsplatsnära kompetensutvecklingen. Men det saknas i dag mer övergripande system och regelverk för att understödja det livslånga lärandet. Det behövs ett nationellt system för yrkesverksammas kompetensutveckling som omfattar insatser för studie- och yrkesvägledning, validering och förverkligandet av utbildning.

Förväntningarna på livslångt lärande och löpande omställning väcker frågan om studiefinansiering. CSN-systemet lägger över ett stort ansvar på den

enskilda individen och är dåligt anpassat för att även vuxna senare i livet ska kunna komplettera sina kunskaper. Arbetslösa (eller långtidsarbetslösa) som saknar grundläggande gymnasieutbildning bör kunna studera på exempelvis Komvux/Yrkesvux med arbetsmarknadspolitiska stöd. För de som har ett arbete och stärker sina kunskaper bör inte heller den enskilde ansvara för hela finansieringen. Istället ska den delas av arbetsgivaren, det offentliga och den enskilde beroende på graden av arbetsplatsrelevans och samhällets behov.

Inom vissa yrkesgrupper, särskilt inom offentlig sektor, har det traditionellt funnits relativt goda möjligheter att komplettera sin kompetens inom det reguljära utbildningssystemet med stöd från arbetsgivaren. Lärare har givits möjligheter att läsa in fler ämneskompetenser, vårdbiträden att bli undersköterskor, sjuksköterskor att komplettera med specialistkompetenser. Privatiseringarna inom offentlig sektor har gett arbetstagarna större möjligheter att välja arbetsgivare men det har samtidigt minskat incitamenten för de offentliga arbetsgivarna att finansiera kostsam kompetensutveckling för den egna personalen eftersom osäkerheten om huruvida den enskilde medarbetaren kommer att finnas kvar i organisationen även efter utbildningen ökat. Att satsa på medarbetarnas kompetens har helt enkelt blivit en mer osäker investering i dessa organisationer. Behovet av koordinerade initiativ för hela sektorn, via kollektivavtal eller statliga system för att säkerställa möjligheterna till den här typen av kompetensutveckling har därför ökat.

Här bör vi bygga vidare på och utveckla etablerade samarbeten mellan arbetsmarknadens parter, regering och andra myndigheter. Arbetsmarknadens parter bör ha ett huvudansvar för genomförandet av omställningen och det nödvändiga livslånga lärandet, men staten och politiken behöver sätta ramarna för och skapa de ekonomiska förutsättningarna för att göra detta möjligt. Det är avgörande för att framtidens kompetensutveckling ska komma alla till del och för att undvika ökade klyftor mellan olika grupper, klasser och regioner. Vi vet att LO-förbundens medlemmar generellt har sämre tillgång till kompetensutveckling än andra arbetstagargrupper. Staten måste skapa ett system och göra det möjligt för alla att få del av kompetensutvecklingen. Det gäller särskilt de som har en svag anknytning till arbetsmarknaden eller som arbetar under atypiska anställningsförhållanden. Inte minst behöver vi system för det arbetsplatsbaserade kompetensutvecklingen.

Undersökningar i LO-förbunden visar också att kompetensbehoven är stora och att många medlemmar upplever att de behöver nya kunskaper och kompetensutveckling. De visar också entydigt att medlemmarna i LO-förbunden inte fått tillräcklig kompetensutveckling generellt eller av sin arbetsgivare. Det finns också många som är oroliga inför framtiden och är rädda för att deras kompetens inte ska räcka till för att få ett nytt jobb om det gamla försvinner.

6.4 Använd kriser klokt

Det är viktigt att Sverige har ett permanent och aktivt system – korttidsarbete – för att kunna parera djupa ekonomiska kriser och samtidigt bidra till kompetensutveckling i konjunkturnedgången. Genom ett konkurrensneutralt system minskar risken för att företag i landet väljer att säga upp

personal här för att behålla personal i utländska verksamheter. Korttidsarbete bidrar också till att företag, som behållit och gett personal kompetenshöjande insatser under djup ekonomisk kris, snabbare kan få igång produktionen när de ekonomiska problemen är lösta; viktiga arbetstillfällen värnas och konkurrenskraften i näringslivet stärks. Däremot ska systemet inte hindra eller fördröja oundviklig eller samhällsekonomiskt önskvärd strukturomvandling.

Staten, genom extra statligt stöd, har ett delat ansvar med arbetsgivarna för kompetenshöjande insatser och möjlighet till validering under djupa kriser. Det ställer också höga krav på det offentligas möjlighet att dimensionera utbildningarna utifrån konjunkturella behov, utan att det medför för stora avkall på utbildningskvaliteten.

LO anser

- Svårigheten att hitta kompetent arbetskraft är ett av svenska företags största tillväxthinder. Ett väl fungerande utbildningssystem, en ambitiös arbetsmarknadspolitik och utvecklade system för kompetensutveckling och livslångt lärande befrämjar omställning och tillväxt.
- Grunden för en fungerande kompetensförsörjning är ett väl fungerande utbildningsväsende. Dagens skolsystem leder till alltför ojämlika kunskapsresultat. Denna utveckling måste vändas.
- De yrkesinriktade gymnasieprogrammen måste göras mer attraktiva och möta de krav som näringslivet kommer att ställa. En del i att öka attraktiviteten är att återinföra högskolebehörigheten i de gymnasiala yrkesprogrammen.
- Högskolor och universitet ska ha en tydlig koppling till arbetslivet.
- Fortsatta reformer behövs för att stärka yrkeshögskolans roll för yrkesverksamma i form av preparandutbildningar, möjligheter att läsa på distans och modulbaserade utbildningar som möjliggör att läsa relevanta utbildningsdelar.
- En stor del av de som saknar jobb är i dag födda i ett annat land än Sverige och möter flera olika barriärer för att träda in på den svenska arbetsmarknaden. En bra och intensiv språkutbildning, goda möjligheter till validering och kompletterande utbildning är viktiga inslag för att förbättra matchningen av personer med kort vistelsetid i Sverige.
- En aktiv arbetsmarknadspolitik med matchning och kortare arbetsmarknadsutbildningar håller uppe arbetskraftsdeltagandet och förbättrar företagens möjligheter att klara sina rekryteringsbehov. Väl fungerande vägledning och förmedlingsverksamhet minskar tiden i arbetslöshet och höjer produktiviteten i ekonomin.

- Arbetsmarknadspolitiken ska bygga på en offensiv aktiveringsidé där inkomsttrygghet kombineras med produktiva och utvecklande insatser för att i enlighet med den svenska modellens grundidé främja utveckling och fler produktiva jobb högre upp i värdekedjan.
- Vad gäller kompetensutveckling på jobbet har arbetsgivarna ett stort ansvar. Parterna behöver, genom avtal och överenskommelser, förbättra den arbetsplatsnära kompetensutvecklingen. I dag saknas dock ett övergripande system och regelverk för att understödja det livslånga lärandet. Ett nationellt system för yrkesverksammas kompetensutveckling behöver omfatta insatser för studie- och yrkesvägledning, validering och förverkligandet av utbildning.
- Det livslånga lärandet och den löpande omställningen väcker frågan om studiefinansiering. CSN-systemet lägger stort finansieringsansvar på den enskilde och är dåligt anpassat för vuxna som senare i livet vill komplettera sina kunskaper. Istället bör finansieringsansvaret delas av arbetsgivaren, det offentliga och den enskilde beroende på graden av arbetsplatsrelevans och samhällets behov. Arbetslösa eller långtidsarbetslösa som saknar grundläggande gymnasieutbildning bör kunna studera på exempelvis Komvux/Yrkesvux med arbetsmarknadspolitiska stöd.
- Sverige bör införa ett permanent och aktivt system – korttidsarbete – för att kunna parera djupa ekonomiska kriser och samtidigt bidra till validering och kompetensutveckling i en konjunkturedgång. På så sätt kan arbetstagare behålla jobbet vid en tillfällig ekonomisk nedgång. Och företagen skulle snabbt kunna öka produktionen när efterfrågan ökar. Staten bör genom extra stöd dela det ekonomiska ansvaret med arbetsgivarna.

7. Ett Sverige i framkant – FoU och Innovationer

NÄRINGS- OCH DEN OFFENTLIGA sektorns innovativa förmåga att utveckla produktionen är central för att kunna överleva i den internationella konkurrensen. Sverige ligger långt fram vad gäller teknisk utveckling och förmåga att utveckla nya innovationer. Till exempel rankas vi som en av världens mest innovativa ekonomier (efter Schweiz) enligt World Economic Forum. Den svenska modellen har visat sig främja lärande och nytänkande i såväl privata företag som i organisationer och i den offentliga sektorn.

Men den tekniska fronten ligger inte fast utan förflyttas hela tiden. För att kunna vara framgångsrik även i framtiden krävs att vi fortsätter stärka vår förmåga till innovation och utveckling och klarar av att omsätta nya kunskaper i nya produkter och produktionsmetoder.

Många av de tidigare industrijobben har flyttat från de utvecklade industriländerna till länder i syd och öst. Den återindustrialisering som nu står på dagordningen i många EU-länder handlar inte i första hand ”ta tillbaka” gamla jobb utan om att skapa nya jobb. Inte minst är det vår förmåga att skapa företag och innovationer kopplade till den fjärde industriella revolutionen och den pågående digitaliseringen härvidlag avgörande. I kombination med att utveckla och förädla ekonomin kring våra befintliga näringar. Sverige har värdefulla råvarutillgångar, en framgångsrik tillverkningsindustri, en växande tjänstesektor och en växande besöksnäring.

Detta kommer att kräva fortsatta och utvecklade satsningar på FoU och innovationer dels för att göra nya tekniska framsteg, men framförallt för att omvandla dessa till samhällliga nyttigheter som kan bli kommersiellt framgångsrika och utvecklas till nya företag eller nya produkter i befintliga företag.

Arbetets organisering har en stor betydelse på innovationsklimatet. De anställdas kunskaper krävs för att löpande lösa problem och förbättra produktionsprocesserna på arbetsplatserna. Välutbildad och erfaren arbetskraft som verkar i ett öppet klimat med hög tillit till arbetarna är därför en förutsättning för innovation. Sveriges icke-hierarkiska tradition är en del av förklaringen bakom svensk ekonomis internationellt sett höga innovationskraft. Men medarbetarnas intresse för förbättringar bygger också på en förståelse av att arbetstagarna får ta del av produktivitetsvinsterna. Goda partsrelationen och en rättvis fördelning av produktionsöverskottet är därför en viktig faktor bakom en god innovationsförmåga. Detta är ännu mer avgörande i ett modernt kunskapssamhälle.

7.1 Investeringar i forskning och utveckling

Staten satsar årligen närmare 40 miljarder på FoU. Privata företag och stiftelser satsar mer än det dubbla. Enligt World Economic Forum tillhör Sverige den absoluta toppen när det gäller totala FoU-investeringar (Sverige har enligt WEF tredje högst FoU-investeringar som andel av BNP, och fjärde flest forskare per capita i världen).

Vi behöver ligga högt och sannolikt öka våra FoU-investeringar framö-

ver, men framförallt behöver vi stärka vår förmåga att överföra kunskaper till nya produkter och tjänster, som kan materialisera sig i nya företag och arbetstillfällen. Därför behöver ytterligare satsningar också säkerställa att de kan omsättas i nya affärs- och exportmöjligheter, särskilt av ett slag som leder till ett brett välstånd.

De offentliga FoU-investeringarna sker dels via universitetens forskningsmedel, Vetenskapsrådet, statligt stöd till tillämpad forskning via bland andra Vinnova, Energimyndigheten, Formas, Forte, RISE med mera. Vidare ska upphandlingarna bidra till att stödja och gynna innovationer och produktivitetens utveckling även om detta traditionellt sett inte betraktas som en del av innovationspolitiken. Denna relativt komplexa struktur med betydande överlappning framstår inte som ett resultat av medvetna avvägningar utan snarast som resultatet av en rad historiska omständigheter. Det skulle därför behövas en översyn av den statliga FoU-finansieringen i syfte att effektivisera hanteringen och säkra kvaliteten i selektionsprocesser och de olika områdenas relativa resursfördelning.

I olika översyner av den svenska innovationspolitiken pekas ofta den relativa bristen på svenska akademiska toppinstitutioner ("centers of excellence") ut som en svaghet. Även på EU-nivå är detta en utmaning. När Storbritannien lämnar EU kommer det inte att finnas något universitet inom unionen bland topp-20 i världen. EU är världens största ekonomiska samarbete. Det bör vara en uppgift för EU att verka för att samverka mer och samla resurserna för att både ha bredd och spets. Frågan bör också ställas om inte Norden kan samarbeta i högre grad på detta område för att stärka Nordens och Sveriges konkurrenskraft och utvecklingsförmåga.

Svensk tradition av hög tillit, offentlighetsprincip och en stark stat har gjort att vi har tillgång till offentlig statistik som överträffar de flesta länder vad gäller omfattning och kvalitet. Detta är en strategisk fördel som bättre kan nyttjas för att förstärka svensk forskning och näringsverksamhet. Att digitalt i realtid ge tillgång till myndighetsdata (såsom lantmäteriets kartor, eller SMHIs prognoser) är ett exempel på hur det offentligas resurser kan göras tillgängligt för näringslivet och forskningen att utveckla nya kunskaper, produkter och tjänster. Staten bör därför ytterligare förenkla och utöka tillgången till offentliga data i forskningssyfte.

Resurstilldelningen till svensk forskning och utveckling är alltså relativt god. Men får vi ut så mycket som vi borde av de pengar som satsas? Historiskt har detta varit en kritik mot Sverige men på senare år tyder mycket på att det skett en förbättring i vissa avseenden. Antalet nya svenska patent är i dag jämförelsevis högt och svensk forskning har relativt stort genomslag i internationell akademisk debatt. Däremot framstår det goda innovationsklimatets effekt på tillväxten som svagare. Förmågan att omvandla innovationer till nya affärsmodeller och nya jobb beror dock kanske snarast på andra faktorer som lyfts i andra avsnitt i detta program, såsom arbetskraftsförsörjning, kapitalförsörjning med mera.

7.2 Innovationsråd och samverkansprogram

Regeringen har efter 2014 satt innovationsfrågorna högt upp på dagordningen, bland annat genom det så kallade Innovationsrådet. Den här politiska

prioriteringen är en viktig signal till de olika aktörerna på arbetsmarknaden, inom forskning och utveckling liksom innovationsinstitutionerna.

Det offentligas förutsättningar att möta näringslivets behov kräver en löpande och djuplodad dialog där frågor successivt avhandlas och åtgärdas. Inom vissa politikområden finns i dag på nationell och regional nivå olika typer av fora för att exempelvis samla upp näringslivets arbetskraft-, infrastruktur- eller energibehov och på så sätt kunna fatta bättre beslut om nyinvesteringar eller dimensionering av utbildningar.

Men det krävs också strategiska program på nationell nivå för att mer förutsättningslöst identifiera åtgärder som kan vidtas för att utveckla en viss sektor eller värdekedja. Detta gäller framförallt inom nya, framväxande, innovativa sektorer där det exempelvis saknas standards, krävs investeringar i ny forskning och testanläggningar eller andra former av koordination och riskdelning.

Regeringen har i samverkan med näringslivet arbetat fram ett antal branschspecifika program och strategier som exempelvis livsmedelsstrategin eller samverkansprogrammet kring Life-science. Därtill har man inrättat ett antal tvärsektoral program kring vissa frågeställningar såsom näringslivets digitala strukturomvandling, näringslivets klimatomställning och näringslivets kompetensförsörjning. Programmens arbetssätt och tillgång till genomföranderesurser blir avgörande för dess relevans och genomslag.

I ett nytt näringspolitiskt initiativ har också EU identifierat ett antal strategiska värdekedjor som bör vara i fokus för EUs näringspolitik, inom ramen för vad som kallas ”viktiga projekt av gemensamt europeiskt intresse” (Important Projects of Common European Interest – IPCEI). För att underlätta det offentliga roll att samverka och stötta innovation och tillväxt inom dessa värdekedjor görs bland annat statsstödsreglerna mer flexibla. Det här innebär att det offentliga får en väsentligt större möjlighet att stötta strategiskt viktiga projekt.

Samverkansprogrammen är ett behövligt komplement till den övriga näringspolitiken men Sverige bör se över dagens samverkansprogram för att ge det ett tydligare sektors-/värdekedjefokus och för att på bästa sätt utnyttja de möjligheter det nya EU-ramverket ger. Programmen måste också ges mer omfattande resurser.

LOanser

- Staten bidrar årligen med närmare 40 miljarder på FoU. Privata företag och stiftelser satsar mer än det dubbla. Vi behöver öka våra FoU-investeringar framöver, men framför allt behöver vi stärka vår förmåga att omvandla kunskaper till nya produkter och tjänster.
- Arbetets organisering har en stor betydelse för innovationsklimatet. De anställdas kunskaper krävs för att löpande lösa problem och förbättra produktionsprocesserna på arbetsplatserna. Välutbildad och erfaren arbetskraft som verkar i ett öppet klimat med hög tillit till arbetstagarna är en förutsättning för framtida innovationer.
- När Storbritannien lämnar EU har unionen inte längre något universitet eller lärosäte rankat bland de 20 bästa i världen. Sverige bör arbeta för att stärka svenska toppuniversitet, eventuellt i samarbete med andra lärosäten i Norden. Sverige behöver också premiera universitetens och lärosätenas samverkan med omgivande samhälle liksom att kraftsamla forskningsresurser för att möta samhällsutmaningar.
- De strategiska samverkansprogrammen behöver ses över för att ges ett tydligare sektors-/värdekedjefokus, anpassas till EUs näringspolitiska ramverk och ges utökade resurser och mandat.

8. Effektiva myndigheter och institutioner

FÖRUTSÄGBARHET OCH STABILITET är viktigt för ett välmående näringsliv. All näringsverksamhet kräver någon grad av investeringar och risktagande där arbete och kapital satsas här och nu för att skapa värde i en osäker framtid. Detta kräver en stabiliseringspolitik som motverkar stora kriser eller konjunktursvängningar. Statsfinanserna ska vara tillräckligt starka för att exempelvis undvika plötsliga åtstramningsprogram. Spelregler för lönebildningen och konfliktlösning på arbetsmarknaden som är tydliga och lösningsorienterade. Men för ett gott näringsklimat krävs också bra regelverk och en effektiv myndighetsutövning.

Regelverk behöver vara långsiktiga och stabila. Detta förutsätter att beslut om regelförändringar är välgrundade och välutredda för att hålla över tid. Det politiska systemets möjligheter att nå långsiktiga överenskommelser är också viktigt. Ett gott exempel på detta är den partipolitiska energioverenskommelsen som kraftigt stärkt företagets planeringsmöjligheter och möjliggjort stora investeringar i ny kraftproduktion. Strikta regler kan hämma innovation och produktivitetens utveckling. Ett exempel är byggnormernas effekt på byggsektorns möjligheter att använda sig av nya metoder eller material. Exempelvis har vi sett ett ökat intresse att bygga i trä som ställt krav på att regelverket uppdateras. Harmonisering av regelverk, både inom Sverige och gentemot andra länder, kan möjliggöra lägre priser och högre produktivitet genom att stärka konkurrensen och möjliggöra mer storskalig produktion.

Det svenska myndighetsväsendet finns inte bara till för enskilda medborgare utan även för näringslivet. En god och snabb service förstärker företagets möjligheter att investera och expandera. Migrationsverket ger besked kring företags möjligheter att ta in utländsk expertis. Kommunernas planprocesser styr möjligheterna att initiera investeringar i nya bostäder och industrianläggningar. Skatteverket ger handledning om hur svensk skattelagstiftning påverkar företagets förutsättningar. Arbetsförmedlingen hjälper företag att klara sina rekryteringsbehov. Långa handläggningstider, eller dåligt underbyggda beslut riskerar att leda till att goda investeringsmöjligheter går förlorade. Även om Sverige står sig starkt på många av dessa områden så kan man också hitta stor förbättringspotential i det svenska myndighetsväsendet. Exempelvis lider prövningen av miljötillstånd vid energi- och industriinvesteringar i dag av stora brister. Tillståndsprövningen framstår som mer kostsam, med längre väntetider, och större grad av godtycke i bedömningen mellan olika investeringar än vad den skulle behöva vara. Här krävs betydande förbättringar. Likaså är planprocesserna för fastigheter alldeles för komplex och långsam och mark och miljödomstolarnas handläggningstider är onödigt långa.

Tillsyn och kontroll av regelverk och beslut måste också vara kraftfull och funktionell. Ett sunt näringslivsklimat bygger på en väl fungerande konkurrens där de mest produktiva företagen får möjlighet att växa och ta marknadsandelar. Detta förutsätter att staten säkerställer att företag betalar

skatt och följer lagar och regler, annars riskerar de skötsamma företagen att slås ut av de företag som är bäst på att utnyttja arbetskraften och undvika beskattning och regelverk. Särskilt behövs ökad samordning mellan myndigheter. Delvis för att klara och identifiera fusk och regelöverträdelser som snedvrider marknaden men också för att kunna ge företagen bättre service. Extra uppmärksamhet behöver ägnas åt gränsöverskridande ekonomisk aktivitet där luckor mellan olika länders regelverk utnyttjas för att sätta konkurrensen ur spel. Vid sidan av myndigheterna har parterna en viktig roll i att säkerställa att svenska regler gäller på svensk arbetsmarknad.

För en fungerande konkurrens krävs också att marknadsmissbruk från företag med dominerande ställning motverkas. Det här är en växande fråga. Ett alltmer konsoliderat näringsliv ökar riskerna för den här typen av missbruk. Tydligast är utmaningen inom tech-sektorn där några multinationella jättar väcker frågan om huruvida dagens konkurrensmyndigheter har tillräckliga verktyg för att upprätthålla konkurrensen på de områden där bolag som Google, Amazon, Facebook med flera dominerar.

Ur ett internationellt perspektiv har svenska institutioner och myndigheter av tradition hållit hög klass i termer av transparens och effektivitet. Detta är dock inget som kan tas för givet utan kräver ständig förbättring och utveckling.

LOanser

- Stabila regelverk är en viktig konkurrensfördel för Sverige.
- Effektiva myndigheter som erbjuder bra service till medborgare och företag, med korta handläggningstider och förutsägbara regler är centrala för att företag ska kunna verka och växa. Processerna kring miljötillstånd och markplanering är exempel på områden med stor förbättringspotential.
- En sund konkurrens bygger på att alla företag betalar skatt, följer lagar och regler, och att kollektivavtalade löner och villkor gäller i Sverige. Myndigheterna bör intensifiera sitt arbete och förbättra sin samverkan för att stärka kontrollen och motverka fusk och överträdelser. Detta kräver ett särskilt fokus på gränsöverskridande verksamhet och en ökad samordning och informationsdelning mellan myndigheterna.
- Marknadsmissbruk från företag i dominerande ställning ska motverkas. Ett alltmer konsoliderat näringsliv gör att dessa frågor ökar i betydelse, och det är osäkert om konkurrensmyndigheterna har de verktyg som krävs, exempelvis för att hantera dominansen av ett fåtal bolag inom tech-sektorn.

9. Företagens kapitalförsörjning och exportmöjligheter

FINANSIERING VIA KREDIT- OCH KAPITALMARKNADERNA är en viktig del av den näringspolitiska infrastrukturen. Genom dessa marknader finansieras företag och investeringar vilket möjliggör tillväxt och sysselsättning i hela landet. Den regionala aspekten är särskilt viktigt eftersom de tidigare lokala och regionala baserna för finansiering är försvagad och snarare i dag är nationellt och globalt förankrade.

Olika typer av kapital fyller olika funktioner för företagets finansiering. Banklån, obligationer, emissioner med mera fyller olika funktioner med avseende på investeringshorisonter och riskprofil. Det finns ett tydligt behov av så kallat såddkapital i ett tidigt skede som ger möjligheter för nya företag och idéer att utvecklas, och även göra långsiktiga investeringar.

En mångfald av instrument och kanaler för finansiering är därför till stora delar av godo. Men det kräver också en ordentlig tillsyn för att övervaka riskerna med komplicerade upplägg som döljer snarare än hanterar de risker som är förknippade med investeringsverksamhet. Inte minst var detta mycket tydligt i fallet med olika typer av derivat (till exempel mortgage backed securities) under finansskrisen. Finansinspektionens och ekobrottsmyndighetens mandat och resurser behöver stärkas.

Kapitalet är i dag flyktigt och globalt. Sveriges förmåga att attrahera utländskt kapital (eller att få svenskt kapital att fortsätta investera i Sverige) är viktigt för att klara finansieringen av näringslivet. Grunden för detta är självklart ett generellt gott näringslivsklimat med möjlighet till lönsamma investeringar men det finns också särskilda åtgärder av betydelse, såsom att det finns relevanta skatteavtal med de länder kapitalet kommer ifrån, att regelverk är enkla och tydliga även för de som är nya på den svenska marknaden.

För att skapa möjligheter till nya företag kan och bör också olika offentliga fonder kunna spela en roll, inte minst för att säkra kapitaltillgången i hela landet. Det finns också möjligheter att använda EUs strukturfonder och Europeiska investeringsfonden för framåtsyftande och nödvändiga framtidsinvesteringar i teknikskiften som kan vara för stora och riskfyllda för att klara av att finansiera sig på de ordinarie kapitalmarknaderna men där potentialen i en framgångsrik etablering samtidigt kan vara av samhällsomedanande vikt. Inte minst gäller detta investeringar relaterat till klimatomställningen, där Northvolt är ett tydligt exempel. När det gäller finansieringen av bostadsinvesteringar kan även staten ha en särskild roll att fylla, särskilt i ett svagare konjunkturläge och med det betydande behov av nya bostäder som Boverket fastslagit.

Regeringen bör även utreda möjligheten att använda AP-fondernas kapital på ett friare sätt än i dag och även i svenska investeringar. Det primära syftet ska dock fortsatt vara att skapa största möjliga avkastning till pensionssystemet. LO bör också initiera en diskussion om hur löntagarnas pensionskapital som förvaltas av AMF, AFA och Folksam på bästa sätt, utan att ge avkall på avkastningen, kan bidra till att gynna det svenska näringslivets utveckling, en socialt hållbar utveckling och klimatomställningen.

Staten är en nyckelspelare i att stärka exportföretagens möjligheter genom att slå vakt om och utveckla frihandeln. Det är staten som sluter avtalen som reglerar svenska företags villkor i andra länder och ger företag tillträden till nya marknader. Detta gäller inte endast så kallade frihandelsavtal utan även andra regelverk som också påverkar gränsöverskridande ekonomisk aktivitet såsom skatteavtal, utstationeringsreglerna inom EU med mera. Höjda internationella krav rörande exempelvis hållbarhet, arbetsvillkor och liknande områden kan stärka svenska företags konkurrensmöjligheter internationellt då de ofta har en något högre mognadsgrad inom dessa frågor än bolag från andra länder. Staten kan också ge ett visst handfast stöd genom exempelvis exportkrediter, satsningar på exportkompetens eller genom att använda diplomatiska kontakter för att stödja svenska företag. Även den svenska turismnäringen är en tjänsteexporterande sektor där staten kan understödja utvecklingen. Särskilda insatser för att marknadsföra Sverige internationellt som ett land som exempelvis associeras med kvalitet, innovation, hållbarhet, jämlikhet och tolerans kan också vara ett sätt för staten att stärka Sveriges attraktionskraft som handelspartner och resmål. Svenska politiska företrädare ska verka för att EU-myndigheter lokaliseras i Sverige.

LOanser

- Kapitalmarknaderna är en del av den näringspolitiska infrastrukturen. En god tillgång på olika typer av kapital är en förutsättning för näringslivets möjligheter att växa och anställa.
- Sverige är djupt integrerat i de globala finansmarknaderna. Därför är det avgörande att Sverige kan attrahera också utländska kapital till investeringar och utveckling i Sverige.
- Det finns ett behov av så kallat såddkapital som i ett tidigt skede ger möjligheter för nya företag och idéer att utvecklas och även göra långsiktiga investeringar. Det behövs också "riskkapital" inte bara att investera i befintliga företag utan också för att kunna utveckla nya idéer och innovationer, investeringarna behöver generellt få en längre tidshorisont.
- Offentliga fonder bör kunna spela en ökad roll i kapitalförsörjningen. Det finns också möjligheter att använda EUs strukturfonder och den Europeiska investeringsfonden för framåtsyftande och nödvändiga framtidsinvesteringar.
- Vi bör överväga och utreda möjligheterna att använda AP-fondernas kapital på ett friare sätt än i dag och även för svenska investeringar, inte minst i gröna investeringar. Det primära syftet ska dock fortsatt vara att skapa största möjliga avkastning till pensionssystemet.
- Staten är en nyckelspelare i att stärka exportföretagen möjligheter genom att slå vakt och utveckla frihandeln. Det är staten som sluter avtalen som ger svenska företag tillträde till nya marknader. Staten kan också ge ett visst handfast stöd genom exempelvis exportkrediter och exportsatsningar via diplomatiska kontakter för att för att stödja svenska företag. Även den svenska turistnäringen är en tjänsteexporterande sektor där staten kan underlätta närings utveckling.

10. Statens ägarroll och offentliga upphandlingar

Staten verkar själv på många marknader; som ägare, producent och kund. I dessa roller kan det offentliga driva den ekonomiska utvecklingen på andra sätt än vad man kan i sin traditionella roll.

Utöver att sätta upp regelverken för marknaden så finns många exempel där staten och den offentliga sektorn själva är en aktör på marknaden, antingen som kund (offentliga upphandlingar) eller som producent¹ (offentligt direktäggande). Ofta har man varit en så stor spelare i dessa sammanhang att man haft betydande påverkan på marknads hela dynamik. Televerket var en förutsättning för att Ericsson, i dag ett av världens största kommunikationsföretag, skulle kunna växa fram och det finns många fler exempel där det offentliga som kund eller producent bidragit till att skapa framgångsrika företag.

10.1 Statens ägarroll

Statligt ägande i Sverige har uppkommit av en rad olika orsaker. Infrastruktur som vägar, järnvägar, telefon, post, säkerhet och försvar och en rad välfärdsfunktioner har organiserats, ägts eller kontrollerats av staten. Utvinningen av vissa naturresurser som bedöms tillhöra svenska folket (malmen, våra älvar med mera) har skett i statlig regi. Naturliga monopol, där stora övervinster annars kunnat utvinnas, har i många fall bedömts vara tryggare i offentliga händer, eller åtminstone med en tydlig offentlig prisreglering. Verksamheter med ett framträdande samhällsuppdrag eller med inslag av myndighetsutövning, såsom systembolaget, apoteken och bilprovningen, har ägts, eller ägs fortfarande, offentligt. Staten och det offentliga har i vissa fall försökt stärka konkurrensen på en viss marknad genom att äga och driva egna bolag i sektorn (SBAB, Allmännyttan med flera). Samhällsviktiga privata verksamheter, som banker, har tagits över av staten i kristider för att sedan stegvis säljas tillbaka till marknaden. Därtill har staten exempelvis genom de statliga pensionsfonderna, blivit institutionella ägare i en rad verksamheter i avsikt att förvalta sparkapital till en högre avkastning än vad som annars varit möjligt.

Bakgrunden till det statliga ägandet kan alltså vara olika men syftet är oftast att verka för en större samhällelig nytta som gör ekonomin starkare. Det innebär att vinstmaximering i den enskilda verksamheten inte nödvändigtvis är målet för många av de verksamheter där staten tar ett ägar- eller styrningsansvar för. Genom ett direkt ägande har man historiskt kunnat få en bättre och mer flexibel kontroll än man bara kunnat skaffa sig genom lagstiftning.

Det samhälleliga ägandet i form av institutionella ägares betydelse ökat, inte minst genom AP-fonderna och andra bolag som förvaltar pensionskapitalet. Dessa har emellertid ålagts begränsningar av olika slag, ett centralt argument har varit risken för maktkoncentration. Den risken ska visserligen inte underskattas. Samtidigt avhänder sig offentliga institutioner därigenom ett redskap som skulle kunna användas för att stärka svenskt näringsliv,

¹ Inom ramen för valfrihetssystemen i välfärden kan det offentliga också betraktas som en producent på en marknad, men det är inte det vi avser när vi pratar om det offentliga som ägare i detta program.

skapa stabilitet och vara en mer aktiv motpart till andra ägare, inte minst i en global ekonomi. Norska oljefonden har beslutat att sluta investera i fossilbolag. De nya hållbarhetskrav som AP-fonderna tilldelats är ett bra steg. Ett större manöverutrymme för att investera i framtidens teknik och företag kan spela en stor roll för Sveriges konkurrenskraft och förmåga att vara på den teknologiska gränsen, många dessa framtidshorisonter är knutna till den nödvändiga klimatomställningen och klimatfrågan. Vi ser AP-fonderna och annat offentligt institutionellt ägande som ett sådant instrument som kan främja innovationer, näringslivsutveckling, klimatomställning och värna viktiga normer på ett mer aktivt sätt. Statligt ägda företag bör exempelvis bära ett särskilt ansvar för att den svenska kollektivavtalsmodellen värnas såväl för de direkt anställda som för underleverantörer.

Nationell anknytning framförs också av många länder som ett perspektiv som kräver delvis nya näringspolitiska instrument. Efter Kinas statskapitalistiska omvandling och de europeiska kommunistdiktaturens sammanbrott har marknaden öppnats upp för stora länder och marknader. Många av dessa konkurrerar med en hög grad av statlig reglering och ofta tillämpar de inte frihandelsprinciper som vi i Sverige håller högt. Mer eller mindre statskapitalistiska företag, inte sällan reglerade och kontrollerade av kommunistiska statsapparater, har förändrat villkoren för den internationella konkurrensen. Det här är en livlig diskussion i några av EUs viktigaste länder som Frankrike och Tyskland. Sverige kan inte och bör inte kopiera dessa länders ekonomisk-politiska modeller. Frankrike har en lång tradition där staten varit mycket aktiv i ekonomin, i ett slags fransk dirigism. Sverige har inte haft samma tradition och en lägre andel statligt ägda företag. Men även i Tyskland tycks ett skifte ha skett. Efter tre decennier av liberal hegemoni (om än i det tyska fallet genom bankerna och via en stark stat) har konkurrensen från framför allt den kinesisk statskapitalismen lett till att den tyska regeringen deklarerat att näringspolitiken ska spela en större roll för att skapa en konkurrenskraftig ekonomi. I sin nationella industriella strategi 2030 fokuserar regeringen på att tyska industrier har en avgörande betydelse politiskt och ekonomiskt för landet. En statlig fond ska kunna agera så att teknologiskt centrala företag inte hamnar i utländska händer. En sådan fond har redan Frankrike.

Tyskt nationellt ägande, ofta via banker i enlighet med den "rehnska" modellen, eller fransk statsdirigism är inte modeller som Sverige bör ta efter. Men andra länders agerande väcker ändå frågan om Sverige också bör ha en strategi där staten spelar en roll för att skydda ägandet av strategiskt viktiga företag? I synnerhet har frågan aktualiserats av säkerhetsfrågor relaterat till det nya 5G-nätet, det kinesiska intresset för investeringar i en ny hamn i Lysekil eller aluminiumtillverkaren Kubals problem till följd av sanktionerna mot ryska ekonomiska intressen. Sverige behöver se över vår syn på dessa frågor för att skaffa en egen beredskap och syn på hur de ska hanteras.

10.2 Offentliga upphandlingar för innovationer och tillväxt

Offentliga upphandlingars betydelse för näringslivet är omfattande. Detta är fråga om ett mer affärsmässigt partnerskap mellan det offentliga och näringslivet. Förändringar i hur dessa partnerskap fungerar har stor betydelse för näringslivets förutsättningar och ekonomins utveckling.

Det offentligas förhållande till näringslivet är mångfacetterat. Utöver att på olika sätt reglera, äga eller understödja näringslivet är man också dess största kund och affärspartner.

Statens och den offentliga sektorns upphandlingar uppgår till över tusen miljarder per år. Regelverket kring upphandlingarna har därmed en stor betydelse för näringslivet och arbetsmarknaden. Ett problem med dagens regelverk är att en sorts nidbild av den fria konkurrensen fått tolkningsföreträde. Lagstiftningens hedervärda mål är att hindra korruption, men det sker på tydlig bekostnad av det offentligas möjligheter att göra "goda affärer". Relationen mellan beställare och underleverantörer i näringslivet kan främst beskrivas som ett samarbete och en löpande förhandling som utvecklas över tid. Underleverantörens intresse är både att minimera sina egna kostnader men också att beställaren är nöjd med produkten så att affärsrelationen kan fortsätta och generera överskott i framtiden.

Upphandlingslagstiftningen bygger på en helt annan logik där en leverantörs historiska tjänstekvalitet i princip saknar betydelse för leverantörens chanser att vinna nästa upphandling. Ingångna avtal är svåra att bryta i förtid. Överklaganden och långa rättsprocesser är norm, eftersom lagstiftningen framförallt värnar företagen som lägger anbud. En produkt av regelverket är att det skapar begränsade incitament hos leverantören att värna den framtida relationen. Detta gör att underleverantörens målsättning att minimera sina egna kostnader blir det enda incitamentet. Exempelen på misslyckade upphandlingar där oseriösa aktörer vinner upphandlingar för att sedan missköta uppdraget med stora kostnader för det offentliga är många. Detta gynnar varken den offentliga sektorn eller det svenska näringslivet.

En annan effekt av denna juridifiering av det offentligas affärsrelationer är att det blir svårare att utveckla tjänsten under tiden affärsrelationen pågår. Eventuell förhandling och involvering av leverantören i utformningen av den beställda tjänsten sker i en juridisk gråzon och är i motsats till i den privata sfären undantag snarare än regel. Höga krav ställs därmed på att det offentliga kan uttrycka sitt exakta behov i detalj innan man ingår relationen. I näringslivet är detta en mycket längre process där man löpande förhandlar och arbetar tillsammans med leverantören för att utforma den bästa tjänsten. På så sätt kan tjänsterna göras mer effektiva och ändamålsenliga för både beställaren och utföraren. Ökade frihetsgrader för det offentliga kan på så sätt bidra till ökad produktivitet i ekonomin som helhet.

En annan aspekt handlar ju om att kunna ställa sociala krav vad gäller exempelvis löner och arbetsvillkor, så att det offentliga inte riskerar att bidra till social dumpning. Vi menar att konkurrensneutralitet ska gälla på svensk arbetsmarknad vid offentlig upphandling och svenska kollektivavtal därför måste utgöra normen. Samma regler ska gälla avsett om arbetstagarna bor eller är utstationerade i Sverige. Sverige har gjort vissa framsteg i den vägen, men det är inte tillräckligt. Konkurrensen om den offentliga marknaden ska inte ske med låga löner och dåliga villkor för de anställda. Det företag som levererar den mest produktiva tjänsten ska vinna upphandlingen, inte det företag som är bäst på att betala låga löner eller undvika skatt och regelverk.

Upphandlingar kan också användas för att främja innovationer. Funktionsupphandlingar är ett sätt att möjliggöra för leverantören att hitta nya

arbetsätt och öka sin produktivitet men upphandlingarna kan även användas mer direkt för att beställa viss forskning eller tekniska lösningar som i dag inte finns på marknaden.

Vi behöver stärka utbildningen av politiker i kommuner och landsting och offentliga myndigheter för beställarkompetens så att vi kan garantera kvalitet, hållbarhet och bra arbetsvillkor för de anställda.

LO anser

- Många av de tidigare planekonomiska länderna konkurrerar med staten i ryggen och har utnyttjat den globala frihandeln utan att öppna sina egna ekonomier fullt ut. Därför bör möjligheten att skydda vissa nationellt betydelsefulla företag och näringar övervägas.
- Staten ska som ägare agera långsiktigt och väga in också samhällsekonomiska intressen utanför den enskilda verksamheten. Staten kan också genom de statliga bolagen agera för att sätta normer på marknaden. I synnerhet ska svenska kollektivavtalsmodellen värnas såväl för de egna anställda liksom för de statliga bolagens underleverantörer.
- Dagens upphandlingssystem rymmer stora svårigheter vad gäller uppföljning och kontroll. De möjliggör ofta social dumping och illojal konkurrens mot seriösa företag. Upphandlingslagen behöver ses över i syfte att stärka det offentligas möjligheter att göra ”goda affärer”. Vi bör ställa sociala krav och lika villkor vad gäller löner och arbetsvillkor. Svenska kollektivavtal måste utgöra normen.
- Det offentliga ska i högre grad upphandla på ett sätt som befrämjar innovationer.

11. Regional utveckling – hela landet ska leva väl

I SVERIGE LIKSOM resten av världen har vi under lång tid sett en tilltagande regional obalans mellan storstäderna och resten av landet som ger upphov till nya politiska och samhälleliga utmaningar. I Sverige ökar den arbetsföra befolkningen i framför allt storstadsregionerna eller storstadsnära pendlingskommuner eller i större städer Medan den i många andra kommuner minskar. Det märks också i termer av var ekonomin växer. Vi har delar av Sverige där ekonomin i princip stått still sedan 2009 trots att den svenska ekonomin som helhet har sett en relativt god återhämtning efter finanskraschen. 2017 var bruttoregionalprodukten per invånare i Stockholm (Sveriges rikaste län) till nästan dubbelt så hög som den var i Blekinge (Sveriges fattigaste län).

Utvecklingen är driven av trender och ekonomiska realiteter som är globala men det är politikens uppgift att säkerställa att tillväxt och jobb kommer alla till del i hela vårt land. För att göra detta möjligt krävs en kraftfull regionalpolitik som binds samman med olika näringspolitiska instrument.

I huvudsak är de regionala näringspolitiska utmaningarna samma som de nationella. En fungerande arbetskraftsförsörjning är nödvändig för att näringslivet ska kunna växa och anställa. Det handlar om att kunna göra hela landet attraktivt för arbetstagare. Det gäller inte minst att hela landet ska kunna erbjuda kommunal och annan service. Staten måste skjuta till resurser till det kommunala skatteutjämnningssystemet så att det blir möjligt för mer glesbefolkade kommuner att leverera en bra välfärd utan exceptionellt höga skatteuttag. Vi måste tänka mer strategiskt och långsiktigt när det gäller försörjningen av vissa basala behov så som livsmedel eller läkemedel än vad vi gjort historiskt. Mycket tyder på att fler kommun- och regionsammanslagningar skulle ge de allra minsta kommunerna och landstingen bättre förutsättningar att möta medborgarnas behov. Kompetensbehov och utbudet av utbildningar måste planeras regionalt för att säkerställa matchningen på arbetsmarknaden.

Tillgången på riskkapital är starkt geografiskt koncentrerade till storstadsregionerna. I andra delar av landet spelar exempelvis lokala sparbanker en viktig roll för kapitalförsörjningen. Finansmarknadsregleringar och andra statliga åtgärder måste särskilt värna och beakta dessa. För en god kapitalförsörjningen i hela landet kan även marknadskompletterande statligt riskkapital bidra.

Staten måste säkerställa att den svenska infrastrukturen klarar att säkra transporter av människor och gods även i mer glesbefolkade delar av landet. Särskilt viktig är den fortsatta utbyggnaden av IT-infrastruktur, som bredband. På marknadsmässiga grunder skulle den snabba utbyggnaden av elnätet eller utbyggnaden av telefonin till alla svenska hushåll inte varit möjlig. Samma solidariska principer behöver tillämpas när dagens IT-infrastruktur byggs ut. En välfungerande överföringskapacitet i stamnätet är inte bara nödvändig för att klara energiförsörjningen i våra mest belastade regioner, de behövs också för att exempelvis nya vindkraftsparker i glesbefolkade områden med rätt förutsättningar ska kunna byggas.

Vissa näringar är särskilt betydande för att säkerställa jobb och tillväxt i hela landet. Den svenska bas- och förädlingsindustrin har av tradition varit brett spridd över hela landet. Detta är en stor fördel för Sverige. Tillsammans med industrin är de råvarubaserade eller platsbundna näringarna särskilt betydande. Åtgärder som gynnar besöksnäringen, tillgång till handel- och service, skogs- och gruvindustri, energiproduktion eller jordbruk och livsmedelsproduktion är särskilt intressanta ur ett geografiskt tillväxtperspektiv. Genom samverkan mellan regionala universitet och högskolor och regionernas näringsliv kan staten understödja branschrelevant forskning och utveckling. Statligt skydd av kultur och naturmiljöer kan stärka besöksnäringen. Bättre regler för större, tyngre och mer energieffektiva lastbilstransporter kan minska transportkostnaderna för skogsindustrin.

Statlig verksamhet för med sig jobb och tillväxt även i privat sektor. Över de senaste 30 åren, framför allt i samband med nedrustningen av försvaret, har staten minskat sin regionala närvaro. Det är inte rimligt att alla statliga jobb placeras i Stockholm. Statliga myndigheter ska fördelas jämnt över hela landet och de stora mer medborgartillvända myndigheterna såsom Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen, Pensionsmyndigheten, Skatteverket med flera bör kunna leverera god service i hela landet, inte bara via nätet.

Offentliga aktörer behöver också arbeta aktivt med att attrahera investeringar för att skapa jobb och tillväxt i regionen. De indirekta produktivitetseffekterna (spill-over), när idéer, kapital, nätverk påverkar omgivande företag och underleverantörer, är betydande. Större investeringar, oavsett om det gäller en besöksattraktion, en fabrik eller ett datacenter kräver kommunala och regionala insatser för att ta fram detaljplaner, exploatering, ny lokal infrastruktur med mera. Kommuner och regioner behöver vara aktiva för att förstå behoven hos företag verksamma i regionen i dag, men också när det gäller att attrahera investeringar utifrån. För att hela landet ska ha bra möjligheter att arbeta med investeringsfrämjande behöver staten säkerställa att det finns ett stabilt och långsiktigt arbete i samtliga regioner.

Business Sweden bör ha uppdrag att tillsammans med svenska regioner identifiera och utveckla investeringsmöjligheter – liksom att därefter marknadsföra dessa mot lämpliga ledande internationella företag. Ett mer systematiskt arbete med att identifiera och utveckla investeringsmöjligheter, och därefter marknadsföra dem till ledande utländska aktörer, ger förutsättningar för att ta tillvara i dag outnyttjad tillväxtpotential i Sverige.

Starka regioner kan vara en bas för stöd till näringslivsutvecklingen och innovationskraften i hela landet. Utvecklingskontrakt mellan staten och de regionala aktörerna är en intressant form av samverkan för att hela Sverige ska kunna leva och må bra. Ansvaret för de offentliga utvecklingsinsatserna har delegerats till regionerna eller regionförbund. Därigenom kanaliseras nationellt stöd och stöd från EUs strukturfonder.

Ökade klyftor och stagnerade landsdelar minskar Sveriges tillväxtpotential och leder till en orättvis fördelning och ökad polarisering i landet. Därför måste de regionala obalanserna vara en prioriterad politisk fråga. Målet måste vara att göra förutsättningarna för medborgarna att arbeta och driva företag, bo och leva i hela landet mer likvärdiga.

LOanser

- De geografiska klyftorna i Sverige är stora och kräver en kraftfull regionalpolitik för att hela Sverige ska få ta del av ett växande välstånd. I huvudsak är de regionala näringspolitiska utmaningarna samma som de nationella. En fungerande arbetskraftsförsörjning är nödvändig för att näringslivet ska kunna växa och anställa. Det handlar om att kunna göra hela landet attraktivt för arbetstagare. Det här gäller inte minst för att hela landet ska kunna erbjuda kommunal och annan service, vilket kräver en ökad kommunal omfördelning.
- Staten måste säkerställa att den svenska infrastrukturen klarar att säkra att transporter av människor och varor kan fungera även i mer glesbefolkade delar av landet. Särskilt viktig är utbyggnaden av IT-infrastrukturen.
- Tillgången till risk- och såddkapital är starkt geografiskt koncentrerade till storstadsregionerna. I andra delar av landet spelar exempelvis lokala sparbanker en viktig roll för kapitalförsörjningen. För en god kapitalförsörjning i hela landet kan även marknadskompletterande statligt riskkapital bidra.
- Kommuners och regioners arbete för att attrahera internationella investeringar är väsentligt. För att hela landet ska ha bra möjligheter att arbeta med investeringsfrämjande behöver staten säkerställa att det finns ett stabilt och långsiktigt arbete i samtliga regioner.
- Starka regioner kan vara en bas för stöd till näringslivsutvecklingen och innovationskraften i hela landet. Sverige behöver mer självständiga regioner som kan ta ett större grepp över utvecklingen och stimulerandet av företag och innovationer i sina regioner. Starka regioner är nödvändigt för att både klara välfärden och skapa tillväxtkraft i hela landet.

Rapporten beställs från LO-distribution:
lo@strombergdistribution.se
<http://lo.webshop.strd.se>

Oktober 2021
ISBN 978-91-566-3510-6
www.lo.se

OMSLAGSFOTO: Lars Forsstedt